

YEMEN RAPORU

Çöken Devletin Enkazında
Barışı Arayan Bir Halk

OCAK 2019 (2. BASKI)

Riad Domazeti

info@insamer.com

www.insamer.com

INSAMER
İHH İRACATI VE SOSYAL ARAŞTIRMA ANKARA Zİ
İHH HUMAN RIGHTS AND SOCIAL RESEARCH CENTER
بَحْثُ الْبَحْثِ فِي الْبَحْثِ الْبَحْثِ

ORTADOĞU

ARAŞTIRMA 84

Araştırma 84
Ortadoğu
Ocak 2019 (2. Baskı)

Yemen Raporu

Çöken Devletin Enkazında Barışı Arayan Bir Halk

©İNSAMER 2019

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur. İNSAMER'in izni olmaksızın yayının metni herhangi bir formda yayımlanamaz, kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve dağıtımı yapılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hazırlayan: Riad Domazeti

Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Ahmet Emin Dağ

Editör: Ümmühan Özkan

Web Editörü: Zülfiye Zeynep Bakır

Kapak Fotoğrafı: Hilal Ahmad

Referans için:

Domazeti, Riad, *Yemen Raporu: Çöken Devletin Enkazında Barışı Arayan Bir Halk*, Araştırma 84, İNSAMER, Ekim 2018.

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müellifine aittir.

Nuhun Gemisi

Sayfa Tasarım: Nuhun Gemisi

Baskı: Pelikan Basım

Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.

Odin İş Merkezi No. 1/28 Topkapı-İSTANBUL

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

Karagümrük Mh. Kaleboyu Cd.
Muhtar Muhittin Sk.No:6 PK.34091
Fatih / İstanbul - TÜRKİYE

İÇİNDEKİLER

Giriş	01
Kısa Tarihçe	02
Yemen'in Jeostratejik Önemi	03
Yemen'de Çatışma Dinamikleri	07
Arap Baharı Süreci	08
Arap Koalisyonun Askerî Müdahalesi	12
Yemen'de Mevcut Siyasi Durum	13
Siyasi ve Askerî Aktörler	17
Siyasi Oluşumlar ve Partiler	18
Askerî Güçler	24
Etkin Kişiler	28
Yemen'de Yabancı Güçler ve Etkinlikleri	33
Yemen'de İnsani Durum	39
Sonuç	40
Sonnotlar	42

Giriş

Umman Denizi, Aden Körfezi ve Kızıldeniz gibi stratejik geçiş hatları üzerinde bulunan Yemen, kuzeyde Suudi Arabistan, kuzeydoğuda Umman ile sınır komşusudur. 555.000 kilometrekarelik bir alana sahip olan Yemen, haritada görünen tek parçalı yapının aksine 200 kadar irili ufaklı adaya sahip önemli bir ülkedir. Bu adaların tümü dünyanın en stratejik geçitlerinden biri olan Aden Körfezi çevresinde bulunmaktadır.

Yaklaşık 30 milyonu bulan nüfusunun %99'u Müslüman (%60 Sünni, %40 Zeydi) olan Yemen'de kalan %1'lik kesim içinde Musevi, Hristiyan, Hindu gibi farklı dinî azınlık grupları vardır. Sosyoekonomik olarak kişi başı gelirden dünyanın en düşük değerlerine sahip ülkelerden biri olan Yemen, hem mezhebî sorunlarla hem de büyük bir fakirlik sorunuyla mücadele etmektedir.

Yemen ekonomisi, küçük ticari faaliyetlerin yanı sıra yurt dışında çalışan önemli sayıda Yemenlinin ailelerine gönderdiği paralarla dönmektedir. Az miktarlarda altın, petrol, kurşun, nikel, bakır ve mermer

gibi kaynaklara sahip olmasına rağmen Yemen'in ekonomik gelirleri nüfusunun ihtiyacını karşılayacak seviyeye hiçbir zaman erişememiştir. Ülkede en önemli gelir kaynakları petrol ve tarımdır. Çalışan nüfusun büyük bölümü tarım sektöründedir. İnsani krizin ağır bir şekilde hissedildiği ülkede, gıdadan konuta kadar her alanda ciddi sorunlar bulunmaktadır.

Yemen'de toplam nüfusun yarısından fazlası kırsal kesimde yaşamaktadır. Toplumun iki ana bileşeninden biri olan ve genellikle daha kapalı bölgelerde yaşayan Zeydiler, geleneksel muhafazakâr kültürlerini korumaktadırlar. Zeydiler ülkenin kuzey bölgelerinde hâkim konumdadır. Sünniler ise ülkenin güney ve doğusunda yoğunlaşmaktadır.

Yemen, kültürel olarak en kozmopolit ülkelerden biridir. Aşiret yapısının korunduğu ülke, İslam kültürü yanı sıra Arap, Afrika ve Hint kültürlerinin meczedildiği bir pota gibidir. Körfez bölgesinde petrol yatakları keşfedilinceye kadar mer-

kezî bir konumda olan Yemen, kültürel olarak Arapların ana yurdu sayılmaktadır; bu yönüyle de en köklü tarihî geçmişe ve kültüre sahip Arap ülkesidir.

Aile ve akrabalık bağları ile kabilevi ilişkilerin güçlü olduğu Yemen’de geleneksel toplum yapısı ile modern devlet anlayışı arasında ciddi bir çatışma bulunmaktadır. Ülkenin kırsal bölgelerinde devletin kontrolü tam manasıyla hiçbir zaman sağlanamamıştır. Bu özelliği sebebiyle de Yemen’i yönetmeye talip olan liderler, bölgesel ve yerel kabile önderleriyle ittifaklar ve anlaşmalar yapmak zorunda kalmışlardır.

Son yüzyıl içinde çok sayıda iç savaş yaşayan Yemen’de 2011 yılından bu yana devam eden kriz, geride büyük bir enkaz bırakmıştır. Arap Baharı sürecinde demokrasi talep-

leri ile başlayan ilk olaylar, bir süre sonra iç çatışmalara evrilmiş, ardından bölgesel güçlerin müdahalesi ile Zeydi Husiler ve Sünniler arasında bir iç savaşa dönüşmüştür. Geride kalan yedi yıllık savaş sürecinde yorgun düşen ülkenin girdiği bu çıkmaz sokak, tüm altyapısıyla birlikte Yemen’deki sosyal yapıyı da çökertmiştir.

Bu rapor, Yemen’deki mevcut siyasi ve insani krizin anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflenmektedir. Çalışmada bir yandan ülkede mevcut durum ele alınırken diğer yandan da söz konusu savaşın sosyopolitik sebeplerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda da Yemen’de cereyan eden krizin yerel dinamiklerden bölgesel ve küresel güçlere kadar bütün boyutları incelenmeye çalışılmıştır.

Körfez bölgesinde petrol yatakları keşfedilinceye kadar merkezî bir konumda olan Yemen, kültürel olarak Arapların ana yurdu sayılmaktadır; bu yönüyle de en köklü tarihî geçmişe ve kültüre sahip Arap ülkesidir.

KISA TARİHÇE

İslam tarihçilerine göre Yemen’in ilk sakinleri, Arapların atası olduğu kabul edilen Hz. Nuh’un oğlu Sâm ve neslidir. İslamiyet öncesi dönemde, siyasi olarak farklı imparatorlukların hâkimiyetinde kalan bölge, özellikle dinî anlamda Bizans etkisiyle Hristiyanlığa; Filistin’den göç eden Yahudilerin etkisiyle de Museviliğe yurt olmuştur. Yemen daha sonra, Hz. Peygamber tarafından yönetici olarak Muaz b. Cebel’in bölgeye gönderilmesiyle de erken dönemdeki İslam beldelerinden biri haline gelmiştir. Sonraki asırlarda bölge Emeviler, Abbasiler, Eyyubiler, Yafuriler, Karmatiler, Ressiler, Suleyhiler, Hemdaniler, Mehdiler, Resuliler, Tahiriler ve Memlûkler gibi birçok hanedan devletin egemenliği altında kalmıştır.

1517 yılından itibaren kademeli olarak Osmanlı idaresi altına giren

Yemen, dört asır Osmanlı vilayeti olarak kalmıştır. Bu dönem sürekli devam eden isyanlara rağmen Osmanlı devleti Yemen’e büyük önem vermiş ve bölgede dinî, askerî, idari ve sosyal yapılar tesis etmiştir. Zeydiler, fıkhi meselelerde Sünniliğe yakın olsalar da siyasi olarak yönetimin Hz. Ali’nin soyunun hakkı olduğuna inandıklarından Osmanlı devletine karşı birçok defa isyan etmiştir.

Osmanlı’nın Yemen’le ilgili stratejisinin iki temel gerekçesi bulunuyordu: Bunlardan ilki, okyanusa açılan bir kapı olması nedeniyle Yemen’in uluslararası ticarette oynadığı rolü. İkincisi ise, uluslararası sularda o dönem var olan Portekiz tehlikesinin önlenmesiydi. Zira özellikle 15. yüzyıldan itibaren Portekiz donanması Doğu Afrika kıyılarının bir bölümünü işgal ederek Kızıldeniz girişinde Cidde’ye kadar gelmiş ve kut-

sal kentler Mekke ve Medine'yi doğrudan tehdit edecek bir avantaja kavuşmuştu. Bütün bu koşullar sebebiyle de güneyden gelecek risklere karşı Yemen'in kontrolü hayati bir zorunluluk olarak görülmüştür.

Yemen'deki Osmanlı hâkimiyeti 1. Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi ile fiilen sona ermiş, Lozan Antlaşması ile de Yemen Osmanlı toprağı olmaktan çıkmıştır. Yemen'in bugünlere kadar uzanan kuzey-güney ayrımı o tarihten itibaren ilk defa fiiliyata geçmiştir. Zeydi kralların denetimindeki Kuzey Yemen Osmanlı'dan bağımsızlığını ilan ederken, ülkenin sahillerine sahip güney bölgesi İngiliz işgaline girmiş, 1967 yılına kadar süren bu işgal sonucu ülke iki parçaya bölünmüştür.

Öte yandan Kuzey Yemen de Zeydiler ve İdrisiler arasında ikiye bölünmüş; hatta bölgenin bir kısmı da Suudi Arabistan'a verilmiştir. Yemen Zeydilerinin 87. imamı Yahya tarafından kurulan Yemen Zeydi Emirliği daha sonra Yemen Mütevekkilî Krallığı adını almıştır. İmam Yahya İngiltere, İtalya ve Suudi Arabistan ile yaptığı anlaşmalar sayesinde 1920-1948 yılları arasında yönetimi elinde tutmayı başarmıştır.

Kuzey Yemen'deki Zeydi imamların hâkimiyeti 1962 yılında cumhuriyet rejiminin kurulmasıyla birlikte sona ermiştir. Bu dönem Mısır'dan yükselen Arap milliyetçiliği, Yemen siyasetini de köklü biçimde etkilemiştir. Yemen'de İngiliz hâkimiyetindeki bölgeleri bağımsızlığına kavuşturmak amacıyla Güney Arap Birliği kurulurken, Güney Yemen de 1967 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur.

Böylece tam bağımsızlığa doğru adım atan Yemen'de bu kez dönemin Soğuk Savaş koşulları sebebiyle ideolojik bir ayrım söz konusu olmuştur. Bu süreçte sosyalist bloğa

daha yakın duran Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti (Güney Yemen) ile Amerika'ya yakın duran Yemen Arap Cumhuriyeti (Kuzey Yemen) arasında defalarca çatışma yaşanmıştır.

1989 yılına gelindiğinde Kuzey Yemen Güney Yemen'le birleşmeyi önermiş; Güney Yemen Sovyetler Birliği'nin de desteklemesiyle 22 Mayıs 1990'da Kuzey Yemen'le birleşmiştir. Ülke iki buçuk yıllık geçiş döneminde iki parti tarafından ortaklaşa yönetilmiş, 1992 sonunda yapılan seçimin ardından da tamamen birleşmiştir. Seçimleri kazanan ve takip eden süreçte Yemen siyasetini tek başına şekillendiren Kuzeyli Ali Abdullah Salih yönetimindeki (1992-2012) ülkede çalkantılı bir süreç yaşanmıştır.

1991 yılındaki Körfez Krizi'nde Yemen yönetiminin Saddam Hüseyin idaresindeki Irak'ı desteklemesi, komşusu Suudi Arabistan'ın ekonomik ambargosuna maruz kalmasına sebep olmuştur. Suudi Arabistan'ın bir milyondan fazla Yemenli işçiye ülkelerine geri göndermesi de Yemen'deki ekonomik krizin iyice derinleşmesine yol açmıştır. Yemen 2000'li yılların başından itibaren de Suudi Arabistan'la sınır bölgelerinde yaşayan Hüseyin Bedredin Husi liderliğindeki gruplarla mücadeleye etmek durumunda kalmıştır. İran'dan destek aldıkları gerekçesiyle bu grupları tasfiye etmeye çalışan Riyad yönetimi, Yemen'e baskı yaparak Husi lideri öldürmüş, ancak bu olay, söz konusu grubun militanlaşma sürecini daha da hızlandırmıştır. 2011 yılında Arap Baharı'nın yol açtığı sosyoekonomik kriz sürecinde Husiler İran'dan aldıkları destekle krizi fırsata dönüştürmek istemiş, bu ise ülkede günümüze kadar sürececek iç savaşın fitilini ateşlemiştir.

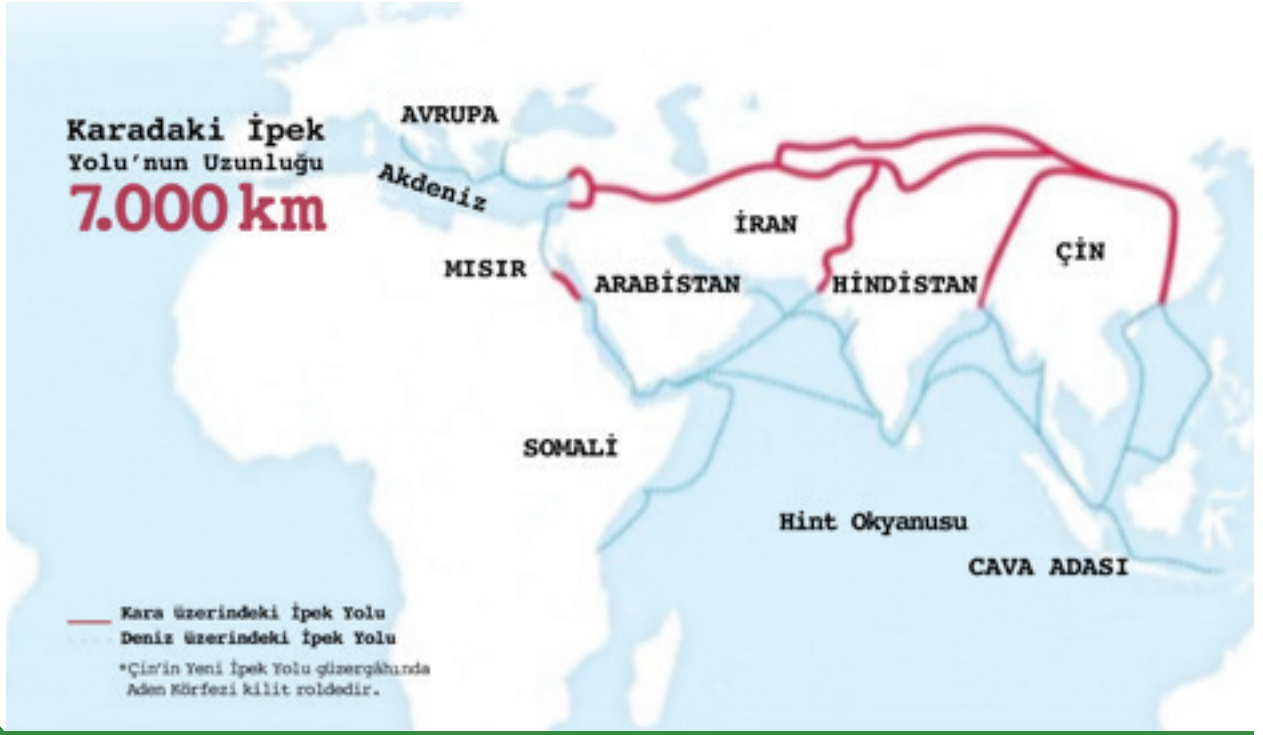
YEMEN'İN JEOSTRATEJİK ÖNEMİ

Yemen sadece günümüzde değil, tarih boyunca da hep çok stratejik bir konumda olmuştur. Asya, Afrika ve Batı arasındaki ticaret rotaları içinde en önemli deniz geçidine ev sahipliği yapan Yemen, bu özelliği dolayısıyla her zaman büyük devletlerin hâkimiyetleri altına almak istedikleri kritik bir hedef olmuştur.

Eski tarihlerde Hint ve Çin'den gelen kumaş ve baharatlar, Yemen üzerinden ticari merkezler olan Mekke ve Şam'a, buralardan da Avrupa'ya taşınmıştır. İslam dö-

neminde Yemen limanları, Güneydoğu Asya'nın İslamlaşması noktasında da önemli rol oynamıştır. Örneğin Malezya ve Endonezya gibi ülkelerin Müslümanlaşması da Yemen üzerinden giden tüccarlar sayesinde olmuştur.

1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması ile birlikte Yemen limanlarının önemi daha da artmıştır. Ayrıca Yemen, dünya ticareti için olduğu kadar kutsal topraklar Mekke ve Medine'nin güvenliği için de son derece kritik öneme haiz bir ülke-

İpek Yolu'ndan Refah Kuşağına • Kaynak: AA, 2015.

Süveyş Kanalı'nın açılması ile birlikte Yemen limanlarının önemi daha da artmıştır. Ayrıca Yemen, dünya ticareti için olduğu kadar kutsal topraklar Mekke ve Medine'nin güvenliği için de son derece kritik öneme haiz bir ülkedir. Zira Haremeyn'e güneyden gelebilecek olası tehditler karşısında ilk savunma hattını Yemen oluşturmaktadır. Nitekim Osmanlı döneminde de bu strateji uygulanmıştır.

dir. Zira Haremeyn'e güneyden gelebilecek olası tehditler karşısında ilk savunma hattını Yemen oluşturmaktadır. Nitekim Osmanlı döneminde de bu strateji uygulanmıştır.

Dünya petrolünün %4,8'i Aden Körfezi'nden geçmektedir.¹ Günlük olarak yaklaşık 4,5 milyon varil petrol ve yıllık 21.000'den fazla yük gemisinin geçtiği Babu'l-Mendeb Boğazı, özellikle Ortadoğu petrollerinin Kızıldeniz ve Aden Körfezi üzerinden dünya pazarlarına transferinde hayati bir rota durumundadır.

Çin'in icra etmeye başladığı ve 68 ülkeyi kapsayan "Bir Kuşak Bir Yol" ya da "Yeni İpek Yolu" projesinde de en önemli duraklardan biri Yemen'dir. Çin, Pakistan'da inşa ettiği Gavadir Limanı'ndan başlayarak Aden Körfezi üzerinden ticari malların Avrupa'ya taşınmasını planlamaktadır. Buna göre Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Dubai kenti gibi merkezlerin ticari öneminin de kademeli olarak azalması beklenmektedir. Bu sebeple de BAE'nin

Yemen'in stratejik sahil noktalarını kendi kontrolü altına almaya çalıştığı gözlenmektedir. BAE Yemen'deki Taiz, Hudeyde ve Sokotro Adası'nın yanında, Somali, Eritre ve Cibu'ti'nin sahil limanlarını da kontrol etmeye çalışmaktadır.

Yeni İpek Yolu'nun inşası, ABD açısından da mevcut ticari düzeni tehdit eden bir gelişme olarak görülmektedir. Bu durum Yemen üzerinden yürütülen mücadelenin küresel, ticari ve ekonomik boyutlarını gündeme getirmektedir. ABD'nin buradaki en yakın müttefikleri konusunda bulunan Suudi Arabistan ve BAE'nin 2018'in Temmuz ayında gerçekleşen Çin-Arap İşbirliği Konseyi'ne düşük profilli katılımları da bu noktada dikkat çekici bir gelişmedir.²

Gerçekten de gerek ABD ve Çin gibi dünya güçleri açısından gerekse bölgesel güçler açısından Yemen'in jeostratejik konumu, geniş çaplı değişimlere yol açması ve bölgenin yeniden dizayını bakımından kritik önemdedir.

YEMEN TOPLUMU VE KABİLECİLİK

Nüfusunun büyük bölümünü Araplar oluştursa da Yemen’de belirli oranlarda Afrika ve Asya kökenliler de yaşamaktadır. Yemen’de toplam nüfusun %99’u Müslüman’dır. Bunların da yaklaşık %60’lık kısmı Sünni, %40’ı Zeydi’dir. Zeydiler fıkhî meselelerde Hanefî mezhebiyle neredeyse aynı şekilde hareket etseler de dört halife hiyerarşisinde ve hilafetin mutlaka Hz. Ali’ye ve ailesine ait olması gerektiği konusunda ehli-sünnetten ayrılmaktadırlar. Bu sebeple Osmanlı’ya da itiraz etmişler ve sık sık isyana kalkışmışlardır.

Yemen toplumsal anlamda iki ana bölgeye ayrılabilir. Çoğunlukla çöllük olan Kuzey Yemen, iklim şartlarının elverişsizliği dolayısıyla vahalarda ya da küçük yerleşim yerlerinde yaşayan genelde bedevi kabilelerden oluşmaktadır. Bu coğrafi ve toplumsal yapı, bölgede merkezî otorite ve siyasal birliğin sağlanması önünde hep engel oluşturmuştur. Bölgedeki aşiretlerin büyük çoğunluğu Zeydi mezhebine mensuptur. Buradaki Saada kenti Zeydilerin tarihî merkezi konumundadır. Buna karşın çoğunlukla sahil kesimlerinden oluşan Güney Yemen ise, yaşam koşullarının görece iyi olmasının yanı sıra, çoğunlukla şehirleşmiş Sünni aşiretlerden oluşmaktadır.

Yemen’de kabileler her zaman toplumun en önemli unsuru olmuştur. Bu nedenle de modernleşme sürecinde bir türlü devletleşemeyen Yemen’de kabileler, merkezî otorite karşısında kendi nüfuz ve konumlarını korumuşlardır. Dengeli bir siyaset üretemeyen Yemen hükümetleri ve siyasetçileri ise kabilelerin bu yüzden birbirleri ile çatışmasını önleyememişlerdir.³ Kabileler geleneksel olarak tarihten gelen belli kurallara ve kodlara göre hareket ettiğinden -bazı tahminlere göre- Yemen nüfusunun %80’i meselelerini bu kabilevi kurallara göre çözmektedir.⁴

Kabilelerin coğrafi dağılımı da kentlerin modernleşme olgusuyla yakından bağlantılıdır. Kabilelerin toplumsal düzene egemen olduğu yerler kırsal alanlardır. Bunlar Saada, Amran, Ceuf, San’a, Ma’rib ve Zammar’ın dâhil olduğu kuzey ve kuzeybatı bölgeleridir. Yemen’in batısında ve güneyindeki Taiz, Hudeyde, Aden ve Mukalla gibi sahil kentlerinde kabile anlayışının toplumsal düzendeki egemenliği daha zayıftır.⁵

Geleneksel ataerkil yapı ağırlık taşıdığından Yemen’de aşiret liderlerinin rolü belirleyici konumdadır. Ülke çağdaş anlamda modernleşme sürecini yaşamadığı için siyasi ilişkiler modern metotlardan ziyade daha çok yerel kültüre uygun bir şekilde yürütülmektedir. Bu durumu besleyen bir diğer unsur da merkezî yönetimin ülkedeki ekonomik sıkıntıları ve güvenlik problemlerini aşmada yetersiz kalmasıdır. Böylesi bir ortamda sıradan insanlar için en güvenilir dayanak, bağlı oldukları aşiretleri olmaktadır. Hükümetlerin yerine geçen bu geleneksel güçler, Yemen toplumunun vazgeçilmez meşru unsurları olmuştur.

Yemen’de kabilelerin silahlı olmaları şiddet kullandıkları anlamına gelmemektedir. Yemenli kabileler arasında silah çok yaygın olmakla birlikte, silah kullanımını düzenleyen kurallar ve gelenekler de oldukça katıdır.⁶ Bu her zaman siyasal istikrar anlamına gelmese de kabile yapıları ile devlet kurumları genellikle yakın ilişki içinde olmuşlar; otobanların ve kamu binalarının korunması gibi alanlarda iş birliği yapmışlardır. Bazı durumlarda kabile liderleri, üyeleri ve kadınları parlamento, merkezî hükümet ve yerel eyalet merkezlerinde de görev icra etmiştir.⁷ 2012 yılında ülkede parlamenterlerin ve ordunun yarısı kabile şeyhlerinden oluşmaktaydı.⁸

Arap Baharı ile birlikte gerek İslami gruplar gerekse sol ve liberal gruplar daha görünür hale gelmiş; ülkede kabilecilik aidiyeti ve etkisi azalmak bir yana daha da artarak güçlenmiştir. Gerek İran gerekse Suudi Arabistan ve BAE, kabilelerden oluşan Yemenli askerî gruplarla ittifak geliştirmektedir. Yemen’de modern anlamda ortaya çıkan siyasi parti, ideolojik grup ve dinî yapıların söz konusu aşiret kültüründen dolayı etki gücü sınırlı kalmaktadır.

YEMEN'DE ÇATIŞMA DİNAMİKLERİ

Yemen'de tarihî kökenleri de bulunan ideolojik, stratejik, ekonomik ve sosyal kronikleşmiş birçok faktör, ülke içerisinde karmaşık bir sorunlar kümesi olarak çatışmaların niteliğini, zamanını ve dinamiklerini büyük ölçüde belirlemektedir.

Yemen siyasal sahnesindeki gerilim ve çatışmaları belirleyen ideolojik, stratejik, ekonomik ve sosyal birçok faktör olduğunu belirtmek gerekir. Tarihî kökenleri de bulunan kronikleşmiş bu meseleler, ülke içerisinde karmaşık bir sorunlar kümesi olarak çatışmaların niteliğini, zamanını ve dinamiklerini büyük ölçüde belirlemektedir.

Stratejik konum: Yemen'in içinde bulunduğu coğrafya ona eşsiz bir stratejik konum kazandırmıştır. Uluslararası ticaret ve güvenlik konusunda merkezî bir noktada yer alan ülkenin Asya, Ortadoğu ve Afrika'nın kritik kesişme noktasında olması, birçok bölgesel ve uluslararası gücün burayla ilgili hesaplar yapması gibi bir sonucu doğurmuştur. Bu nedenle Yemen'de çatışmaları belirleyen en önemli dinamiklerin başında; yabancı güçlerin buraya olan yakın ilgisi ve doğrudan veya dolaylı olarak burası için rekabete girmeleri gelmektedir. 1960'lı yıllarda Mısır ve Suudi Arabistan'ın taraf olduğu çatışmalar, 1990'larda ABD ve Batılı ittifakın el-Kaide bahanesiyle yürüttüğü savaş siyaseti, günümüzde de İran-Suud-BAE eksenli iç savaş ve nihayetinde uluslararası ticarette yaşanan rekabet sonucunda Çin ve ABD'nin taraf olduğu mevzi kapma mücadelesi, Yemen'i bu küresel güçlerin kapışma alanına dönüştürmüştür.

Mezhebî yapı: Yemen'deki çatışmaların niteliğini ve sürekliliğini belirleyen ikinci unsur mezhebî ayrıntıdır. Ülkenin yaklaşık %40'lık kesimini oluşturan Zeydi azınlık ile %60'ını oluşturan Sünni çoğunluk, çağlar boyu bir arada yaşamayı başarmış olsa da modern dönem siyasal dengeleri ile birlikte taraflar arasında büyük bir gü-

ven sorunu ortaya çıkmıştır. Bu gü-ven kaybında, Osmanlı sonrası süreçte ülke içinde tüm mezhebî unsurları tatmin edecek adil bir siyasal düzen kurulamaması başat rol oynamıştır.

Yoksulluk: Yemen'deki çatışmaları belirleyen üçüncü faktör de halkı doğrudan etkileyen sosyoekonomik durumdur. Çevresi zengin petrol ülkeleri ile kuşatılmış olduğu halde kendisi dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Yemen'de eğitimden sağlığa, kültürden toplumsal yapıya kadar birçok alanda büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu sıkıntılar ülkede radikal grupların ortaya çıkışını kolaylaştırmakla kalmayıp gergin bir toplumsal yapının meydana gelmesinde de belirleyici olmuştur.

Komşu ülkeler: Yemen'deki çatışma ve gerilim halinin bir diğer sebebi de başta Suudi Arabistan olmak üzere yakın ve uzak komşularından kaynaklı sorunlardır. Osmanlı sonrası dönemde, iki ülkenin kuruluşundan itibaren, Suud ve Yemen arasındaki sınır tartışmaları hiçbir zaman bitmemiştir. Gerek toprak (Asir bölgesi ve bazı adaların aidiyeti gibi) olarak gerekse petrol rezervi bulunan araziler konusunda, iki taraf halen ihtilaflıdır. Bu da söz konusu komşuların Yemen içinde çeşitli gruplar aracılığı ile istikrarı bozmalarına sebep olmaktadır.

Feodal yapı: Yemen'deki çatışmaların niteliğini belirleyen bir diğer önemli unsur da toplumun hâlâ kabilevi ve aşiret aidiyetleri üzerinden birbirini tanımlamasıdır. Bu durum hem merkezî bir Yemen devlet otoritesinin sağlanmasını önlemiş hem de kabile ve aşiret reislerinin bireysel olarak yaptıkları koalisyonlar ve diğer ülkelerle giriştikleri ittifaklar sebebiyle çoğu za-

man çatışmalara yol açmıştır. Bugün dahi ülkenin birçok bölgesinde devlet otoritesi yerine yerel aşiretlerin sözü geçmektedir. Devlet otoritesinin hiçbir zaman güçlenme imkânı bulamadığı ülkede, zayıf iktidarlar istikrarı sağlamakta hep zorlanmıştır.

Bölgeselcilik rekabeti: Yemen'deki çatışmaları besleyen bir diğer önemli faktör de bölgeselciliktir. Kültürel, ekonomik, mezhebî ve psikolojik farklılıklardan kaynaklanan bu yapı, özellikle kuzey-güney ayrımı olarak kendini göstermektedir. Tarih boyunca sahil kesiminin bulunduğu güney vilayet-

leri ile kırsal kuzey vilayetleri arasında ekonomik anlamda fark olmuştur. Bu da süreç içinde farklı sosyoekonomik gerçeklere dayanan iki ayrı toplumsal yapı meydana getirmiştir. Bu ayrımı derinleştiren en önemli siyasi miras ise, 1991 yılından sonra Kuzeyli Ali Abdullah Salih'in yönetimine giren ülkenin tamamında kuzeylilerin hâkim olması ve çok sayıda güneylinin devlet bürokrasisinde ve orduda uğradığı hak kayıplarıdır. Bu da ülkede günümüzde dahi devam eden bir bölgesel ayrımcılık ve öfke duygusunu beslemektedir.

ARAP BAHARI SÜRECİ

➤ Yemen'in bugün içinde bulunduğu durumun başlangıç noktasını belirlemek her ne kadar zor olsa da bu süreci 1991 yılındaki Körfez Savaşı ile başlatmak mümkündür. Öncelikle bu tarihlerde kuzey-güney ayrımından kaynaklı bir iç gerilimin hâlihazırda yaşandığı ülke, yıllardır bu ayrımdan kaynaklı siyasal ve toplumsal sorunların sarsıntısı ile baş etmeye çabalıyordu. 1990 yılında Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali ile birlikte başlayan bölgesel kriz, 1991 yılında Amerika'nın Irak'a yö-

nelik ambargo ve operasyonu ile belirsizliklerle dolu bir dönemi başlatmıştır. Bu savaş ve sonrasında gelen süreçte Yemen, bölgedeki Arap ülkelerinin beklentilerinin aksine Amerika'nın başını çektiği uluslararası koalisyonda yer almaktan kaçınmıştır. Suudi Arabistan'ın kendi güvenliği açısından büyük önem taşıyan böylesi bir olayda Yemen'i yanında görmemesi, ağır bir ekonomik cezalandırmaya dönüşmüş ve Yemen'e yönelik ekonomik ve siyasi yaptırım dönemi böylece başlatılmıştır.

Yemen Arap
Baharı'na
oldukça
hazırlıksız
yakalanmış
görünüyordu.
İlk olarak 27
Ocak 2011
tarihinde San'a
Üniversitesi'nde
başlayan öğrenci
hareketlerinin
sokaklara
sıçraması
üzerine yönetim,
gösterileri kanlı
biçimde bastırdı.
Bu olay ülkede
günümüze kadar
sürecek olan iç
savaşında fitilini
ateşledi.

1990'lı yıllar boyunca Yemen'in en kritik gündem maddelerinden biri de Afganistan'dan dönen Yemenli yabancı savaşçıların oluşturduğu yerel el-Kaide hücrelerinin saldırıları olmuştur. Bu dönemde Amerika'nın "terörle mücadele" adı altında yürüttüğü saldırılar, Yemen'deki silahlı militanların birçok bölgeyi ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır. Ülkede zaten zayıf olan merkezî otorite, aşiret bağlarını da kullanan el-Kaide tarafından geriletilerek pek çok bölgede otoritenin bozulmasına yol açmıştır.

Aynı dönemde, Suudi Arabistan sınırına yakın bölgelerde yaşayan Zeydi halk içinde kendilerine Husiler denilen bir grubun varlığı, büyük bir rahatsızlık oluşturmaya başlamıştı. Suudi Arabistan yönetimi Yemen devletinden Husilere yönelik daha sert önlemler almasını isterken, Kuzey ve Güney Yemen devletlerinin birleşmesiyle konumları zayıflayan Husiler de kendi siyasal bilinçlerini yükseltmek için çalışmalar başlatmıştı. İran Devrimi sonrasında Husilerin devlete karşı daha isyankâr bir yapıya dönüştüğü yönündeki haberler de tüm bölgede kaygıyla takip edilmekteydi. Nihayetinde Yemen yönetimi, 2004 yılında devletin artan endişeleri sonucunda Husilerin lideri Bedreddin Husi'nin de aralarında bulunduğu 1.000 kadar insanın ölümüyle sonuçlanan bir operasyona girişti. Ancak Husi liderin ölümü, hareketin gücünü kırmak yerine daha kalabalık bir Zeydi topluluğun bu harekete katılmasına sebep oldu ve İran'ın da desteğiyle Husi silahlı gücünün yükselişi hız kazandı.

Bedreddin Husi'den sonra Husilerin liderliğine yükselen Abdulmelik el-Husi, dönemin Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih ile ateşkes anlaşması imzalarsa da 2008 yılından itibaren Husiler tekrar atağa geçti ve

birçok askerî noktayı, polis karakolunu, yabancı elçiliği hedef alan saldırılar gerçekleştirmeye başladı. Siyasi ve ekonomik reform taleplerini dile getiren Husiler, güçlü oldukları Saada gibi kentlerde sokak gösterileri de düzenliyorlardı.

Bu koşullar altında Yemen, 2011 yılında başlayan Arap Baharı'na oldukça hazırlıksız yakalanmış görünüyordu. İlk olarak 27 Ocak 2011 tarihinde San'a Üniversitesi'nde başlayan öğrenci hareketlerinin sokaklara sıçraması üzerine yönetim, gösterileri kanlı biçimde bastırdı. Bu olay ülkede günümüze kadar sürecek olan iç savaşın da fitilini ateşledi.

33 yıl boyunca kesintisiz bir şekilde ülkeyi yöneten Ali Abdullah Salih'in iktidarı, halk hareketleri ve gösterilerle sarsılmaya başlamıştı. Salih'in aldığı sert tedbirler sebebiyle ölü ve yaralı sayısının artması

ve beraberinde oluşan uluslararası baskılar sonucu birçok subay ve bürokrat muhalefetin safına geçmeye başladı. 1. Ordu Komutanı General Ali Muhsin el-Ahmar kendi emrindeki güçleri sivilleri korumak için kullanacağını açıkladı. Birçok dinî, kabilevi ve askerî lider de göstericilerden yana tavır aldı.

Gösterilerin sosyolojik tabanına bakıldığında Sünni İslamcılardan Husilere, milliyetçilerden sol gruplara kadar bütün kesimlerden insanın gösterilere katıldığı görülüyordu. Ancak Salih'in uzun başkanlık döneminde kurduğu askerî ve ekonomik ilişkiler ve çeşitli aşiretlerle yürüttüğü denge politikaları sonucu, rejimi destekleyenlerle rejim karşıtları arasında yaşanan silahlı çatışmalar kontrolden çıkmaya başlamıştı.

2011 yılı Haziran ayında başkanlık sarayına yapılan roketli saldırı sonu-

cu ağır yaralanan Ali Abdullah Salih, tedavi için Suudi Arabistan'a götürüldüğünde bir daha ülkeye dönmeyeceği düşünülüyordu. Bu gelişmeler üzerine bölgesel bir çatışmadan endişe duyan komşu ülkeler de harekete geçmeye başlamıştı. Birleşmiş Milletler (BM), Arap Ligi, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve nihayet Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) aktif ve ısrarcı bir şekilde devreye girdi. Bu dönemde gösterilen yoğun çaba ve baskılar sonucu Devlet Başkanı Salih, yetkilerini yardımcısı Abdurrabu Mansur el-Hadi'ye devrederek istifa etti. Riyad'da gerçekleştirilen devir teslim töreni, Suudi devlet televizyonu tarafından da canlı olarak verildi. KİK öncülüğünde varılan anlaşmayla Salih ve akrabalarına yargı muafiyeti getirilmiş ve ülkede muhalif önderlerden oluşan bir "birlik hükümeti" kurulmuştu.

Ali Abdullah Salih, uluslararası baskılar sonucu 33 yıl boyunca elinde bulundurduğu Yemen Cumhurbaşkanlığı makamından istifayetse de istifasından sonra trajik ölümüne kadar mücadelesine devam etmiş ve ülkedeki iç savaşta Husilerin yanında yer almıştır.

Ne var ki uluslararası baskılar sonucu 33 yıl boyunca elinde bulunduğ u Yemen Cumhurbaşkanlığı makamından istifa etse de Salih, istifasından sonra trajik ölümüne kadar mücadelesine devam etmiş ve ülkedeki iç savaşta Husilerin yanında yer almıştır.

Şubat 2012’de Yemen’in başına gelen Abdurrahman Mansur el-Hadi, ülkedeki kaosu bitirmede başarılı olamadı. Yemen’deki istikrar arayışları göstericilerin taleplerinin yerine getirilmemesi ve yabancı güçlerin ülkeye daha fazla müdahalesi gibi nedenlerle akamete uğradı. Aynı günlerde

Yemen’deki Arap Baharı sürecinde ikinci sayfayı açan gelişme, Husilerin diğer bütün grupları dışarıda bırakarak hükümeti zorla ele geçirme hamleleri oldu.

çoğunluğu güneyli ayrılıkçılardan oluşan “Herak Hareketi” ve kuzeydeki Husiler seçimleri boykot etme çağrısında bulundular. Tek aday olarak seçime giren Hadi, şiddet olayları ve boykot çağrıları gölgesinde yapılan seçimlerde 6,5 milyon seçmenin oylarının tamamına yakınına aldı.

Yemen’deki Arap Baharı sürecinde ikinci sayfayı açan gelişme, Husilerin diğer bütün grupları dışarıda bırakarak hükümeti zorla ele geçirme hamleleri oldu. Husilerin başını çektiği darbe, ülkede Suudi Arabistan önderliğindeki Arap Koalisyonu’nun müdahalesine yol açan ve çok derin bir insani krize sebep olan olayların başlangıcı oldu.

İç karışıklıkları fırsat bilen Husi Ensarullah Hareketi, İran’ın da askerî ve lojistik desteği sayesinde Eylül 2014’te önemli bir direnişle karşılaşmadan başkent San’a’yı ele geçirerek yönetime el koydu. Parlamento’yu fesheden Husiler, Geçici Ulusal Konsey kurduklarını ilan et-

tiler. Bir tür darbe olarak adlandırılan bu duruma başta güneyli gruplar olmak üzere sol ve diğer muhalif gruplarla Yemen toplumunun büyük bölümü karşı çıktı. Başlangıçta Cumhurbaşkanı Hadi ve kabinesi istifa ederek Suudi Arabistan’a sığınmış olsa da Hadi bir süre sonra istifasını geri alarak görevine devam ettiğini duyurdu.

Buna karşın Husiler, başta başkent San’a olmak üzere hâkim oldukları bölgelerde büyük bir gözetim furyası başlattı. Bu esnada ülkenin çeşitli yerlerinde Husiler ile güvenlik güçleri ve güneydeki gruplar arasındaki çatışmalar da yoğunlaşmaya başladı. Husiler destekçilerine kutlama çağrısı yaparken liderleri Abdumelik el-Husi de başkent San’a’da Geniş Katılımlı Ulusal Konferans düzenlenmesi çağrısı yaptı. Ancak darbeci Husiler hiçbir zaman tam manasıyla bütün toplumsal tabakaları kapsayacak bir düzen kurma niyetinde görünmüyorlardı. Toplumdaki gruplar arasındaki güvensizlik artarak kriz giderek derinleşti ve çatışmalar daha da şiddetlendi.

Gelinen noktada Salih’in görevden alınmasının ülkede hiçbir sorunu çözmediği, aksine krizi daha da derinleştirdiği görülüyordu. Bir yanda Husiler ülkenin kontrolünü ele geçirirken bir yanda da el-Kaide gibi grupların ortaya çıkması, tarihsel olarak süregelen kuzey-güney arasındaki ayrılıkçı ve hizipçi fikirlerin daha da somutlaşmasına yol açtı. Zaman içinde Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerinin de kışkırtmasıyla Yemen’deki olaylar tamamen mezhebî bir çatışmaya dönüştü. Husi yönetimini başta Körfez ülkeleri olmak üzere BM, ABD ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri de tanımayı reddetti.

Kendi aralarında rekabet eden birçok aşiret ve grup, özellikle de güneydekiler, birleşerek Husilere kar-

şı savaşımaya başladı. Husilerin güneylilerin ana merkezi olan Aden'e yönelmesi, Suudi Arabistan'ın ülkeye acil müdahalesine yol açtı.

Yemen'deki iç savaşta önemli rol oynayan aşiretlerin tutumunun en net görüldüğü yer Beyda ili etrafında yaşanan çatışmalar oldu. Beyda ili, güneyle kuzeyi ayıran doğal bir coğrafi alan olması yanında ülkedeki yedi ili birbirine bağlayan konumu ile Yemen'in orta kesimlerini kontrol etmek için de stratejik bir noktadır. Ali Abdullah Salih'e bağlı güçlerin bölgede kontrolü sağlamak amacıyla Beyda'ya yönelmesi üzerine, Salih'i destekleyen aşiretler Husilere yardım etti. Salih'e sa-

dık güçler Husilerle birlikte ülkenin kuzeyi yanı sıra en stratejik noktalar olan Taiz ve Aden'e de yöneldiler.

Bir süre sonra Beyda ilini ele geçiren Husiler, bölgede Ali Abdullah Salih'ten de güçlü bir konuma geldiler. Bulundukları yerlerde aşiretlere iyi davranan ve onların topraklarını kullanan Husiler, kendilerine karşı çıkan aşiret reislerini ve yerel yöneticileri ise saf dışı bırakmaya başladılar. Bu süreçte en dikkat çekici olaylardan biri 2016 yılı Ağustos ayında yaşandı. Husilerin dört aşiret liderini öldürüp evleri yıkması, hayvanlara ve tarım mahsullerine el koyması, bölgedeki diğer aşiretlerle aralarındaki ilişkilerin bozulmasına yol açtı.

ARAP KOALİSYONU'NUN ASKERÎ MÜDAHALESİ

Yemen'de oluşan bu fiilî durum ve İran'ın artan etkisi karşısında en fazla endişelenenler Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri oldu. İran'ın Suriye, Irak, Lübnan ve sınır komşusu Yemen'de artan rolünden dolayı Suudi Arabistan, güvenlik endişeleri duymanın yanında kendi ülke sınırları içinde, özellikle Şiilerin yoğun yaşadığı Katif bölgesinde çıkan isyan dalgası üzerine harekete geçti. Suudilerin güvenlik endişeleri BAE'nin ekonomik endişeleriyle birleşince de Arap devletlerinden oluşan bir kuvvetin kurulması fikri ortaya çıktı.

Suudi Arabistan'da Kral Abdullah'ın ölümünden sonra tahta geçen Kral Selman, Yemen'e derhal askerî müdahale kararı aldı. 2015 yılında Suudi Arabistan önderliğinde kurulan Arap Koalisyonu, Husilerin hâkimiyetine son vermek amacıyla askerî operasyonlara başladı. Oluşturulan askerî koalisyon içinde Suudi Arabistan, BAE, Katar, Bahreyn, Kuveyt, Sudan, Ürdün, Fas ve Mısır

yer alıyor olsa da koalisyonda başı Riyad yönetimi çekiyordu. Başlatılan "Kararlılık Fırtınası" isimli operasyona birçok ülke destek verdi ancak bu ülkeler Yemen'e asker göndermeye yanaşmadı.

Başlarda Husi karşıtı grupları ve devlet ordusunu sadece lojistik anlamda ve hava harekâtı ile destekleyen koalisyon güçleri, zaman içinde ordu birlikleri ve çeşitli aşiretlere bağlı silahlı grupların yanında bizzat kara harekâtına da katıldılar. Öte yandan İran'dan askerî ve lojistik destek alan Husiler ise hem silah hem de savaşçıların maaşını ödeme konusunda hiç zorlanmadılar. Hatta uçaksavar bataryaları dâhil birçok savunma silahına sahip olan Husiler, Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'a füze atabilecek bir kabiliyete ulaştılar.

Uluslararası meşruiyet bakımından Suudi Arabistan'ın ana argümanını terörle mücadele ve ülkenin bütünlüğü olduğundan ABD ve İngil-

Iran'ın Suriye, Irak, Lübnan ve sınır komşusu Yemen'de artan rolünden dolayı Suudi Arabistan, haklı güvenlik endişeleri duymanın yanında kendi ülke sınırları içinde, özellikle Şiilerin yoğun yaşadığı Katif bölgesinde çıkan isyan dalgası üzerine harekete geçti. Suudilerin güvenlik endişeleri BAE'nin ekonomik endişeleriyle birleşince de Arap devletlerinden oluşan bir kuvvetin kurulması fikri ortaya çıktı.

tere neredeyse koşulsuz olarak bu koalisyona destek verdi. Buna rağmen operasyonların üzerinden üç yıl geçtiği halde, Yemen'deki savaş bitmek şöyle dursun, bizzat Suudi Arabistan'ın kendisi ciddi anlamda güvenlik riskleriyle karşı karşıya kaldı. Husilerin Suudi savaş gemilerine intihar saldırıları düzenlenmesi ve birkaç Suudi mürettebatın ölmesi, Suudi Arabistan topraklarını hedef alan füze saldırıları, Krallık açısından oluşan riskin boyutlarını ortaya koymaktadır.

2018 yılı ortalarında Suudi destekli koalisyon ve Sünni aşiretlerin kıyı bölgesinde bulunan Aden şehrini ele geçirmesiyle başkent San'a ve limanı bulunan Hudeyde kentinde de çatışmalar yoğunlaştı.

2011 yılında tamamen insani ve özgürlükçü fikirlerle başlayan Yemen'deki gösteriler, bugün bambaşka bir noktaya evrilmiş ve ülke İran ve Suudi Arabistan'ın mücadele ve hesaplaşma alanı haline dönüşmüştür. Geçmiş dönemlerde Suudi Arabistan'ın destek verdiği Husi liderlerin İran'la tanışması ve Bedreddin

Husi'nin İran ve Lübnan'da ilahiyat eğitimi alması, Yemen'deki Husilerin Zeydi fıkhî düşüncesinden uzaklaşarak siyasallaşmasına vesile olmuştur. İran'daki gibi bir devrim fikrinin Husi yönetici sınıfı açık bir şekilde etkilemesi ve İran'la münasebetlerin arttırılması, Suudilerin öfkesine yol açmıştır. Ancak bu noktada Yemen'deki tüm Zeydiler Husilerle birlikte hareket ettiğini söylemek de mümkün değildir. Son 10 yıllık süreçte ülkedeki Zeydiler arasında da ciddi bir bölünme sözkonusu olmuştur.

Yemen'de cereyan eden savaşın coğrafi şartlardan dolayı çok zor olduğunu belirtmek gerekir. Sarp dağlar ve kayalıklardan oluşan Yemen'in coğrafyası, taraflara havadan bombardıman dışında çok az seçenek bırakmaktadır. Arazide nizami ordular arasında bir çatışmadan ziyade, bombardıman ve ardından gerilla taktikleri ile kundaklama saldırıları şeklinde bir savaş yürütülmektedir. Bu da can kayıplarını artıran en önemli etkidir.

YEMEN'DE

MEVCUT SİYASİ DURUM

➤ Yemen bugün ülkede devam eden çatışmalar sebebiyle her açıdan derin bir kaos içerisindedir. Siyasi ve askerî olarak iki ana yapıya ayrılmış durumdaki Yemen'de İran destekli Husiler kuzey bölgesinde, Suudi Arabistan önderliğindeki Arap Koalisyonu'nun desteklediği Hadi hükümet güçleri de güney vilayetlerinde hâkimdir. Bu iki ana grubun yanı sıra kendi bölgelerinde etkin olan aşiretlerin yerel nüfuz alanları da bulunmaktadır, ancak bunların ülke çapında bir etkisi hissedilmemektedir. Yemen'de her ne kadar gücü ol-

dukça azalmış olsa da dördüncü bir unsur olarak el-Kaide kontrolündeki bazı küçük bölgelerin varlığı da devam etmektedir.

Kuzey ve güney olarak bölünmüş olan iki büyük nüfuz alanı içinde güneyli güçler arasında da tam bir birlikten bahsetmek mümkün değildir. Zira BAE destekli gruplar, Hadi hükümetine sadık devlet ordusu, Salih'e bağlı güçler, güneyli ayrılıkçılar ve kimi zaman da el-Kaide'ye kayan gruplar arasında sık sık hâkimiyet mücadeleleri ve çatışmalar devam etmektedir.

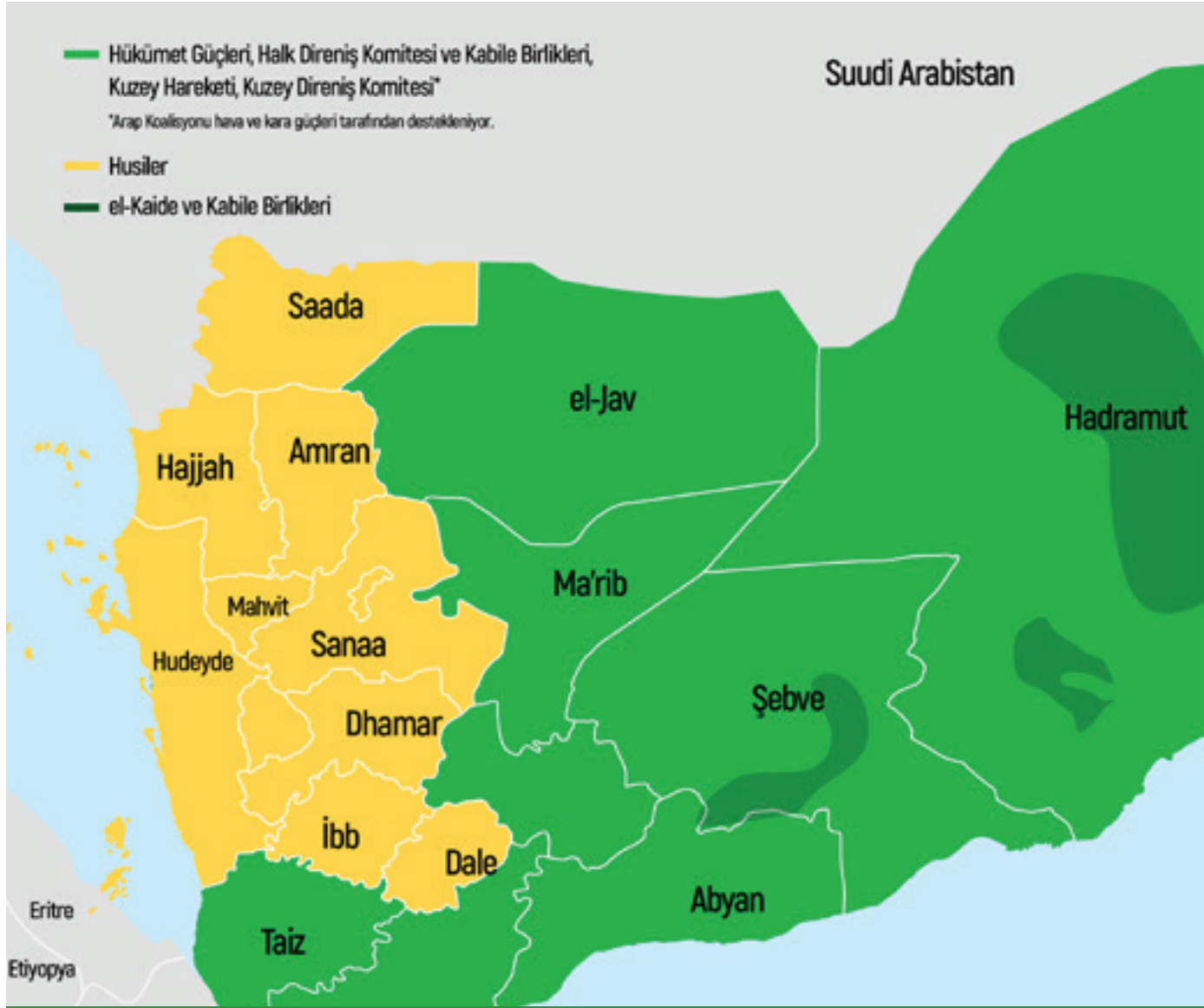
GÜNEY BÖLGESİ

► Güney Yemen altı bölgeden oluşmaktadır. Bu bölgeler içinde coğrafi olarak küçük olmakla birlikte stratejik önemi itibarıyla en öncelikli şehir Aden'dir. Lahic, Ebyen, Şebve, Hadramut, Mehra ve Sokotro diğer önemli yerleşim merkezleridir. Stratejik bir kıyı şehri olan Aden Güney Yemen'in başkentidir. Şehir çarpışmalar sonucunda resmî hükümet güçleri olan Hadi birliklerinin kontrolüne geçmesine rağmen, BAE'nin baskıları sonucu bugün kentin büyük çoğunluğu ve stratejik noktaları BAE ve onun desteklediği güçlerce ele geçirilmiş durumdadır. İhtilafların en fazla yaşandığı yer olan Aden şehri, Husi karşıtı güçlerin en stratejik noktası olma-ya devam etmektedir. Kent günümüz siyasi koşullarında Husi karşıtı hareketlerin merkezi olarak Arap milliyetçiliği ve Sünni düşüncenin iç içe geçtiği yeni bir kimliğin oluşumuna sahne olmaktadır. Yemen'in en büyük liman şehri olmasından dolayı Aden, sadece ekonomik ürünlerin değil aynı zaman-

da gıda ve silahın da ülkeye giriş kapısı durumundadır. Bu özellikleri sebebiyle de şehir, ayrılıkçı gruplar, Hadi yanlısı ordu birlikleri ve BAE destekli grupların birbiriyle silahlı mücadele alanı haline gelmiştir. 2018 Ocak ayından bu yana başta havaalanı olmak üzere Aden'in birçok noktasında şiddetli çatışmalar yaşanmaktadır.

Güneyin diğer önemli şehirlerinden olan Lahic, Mehra ve Şebve baştan beri BAE destekli silahlı gruplar tarafından idare edilirken, Ebyen kenti Hadi'yi destekleyen güçlerin kontrolü altındadır. Hadramut bölgesinde ise önce el-Kaide, daha sonra da BAE destekli silahlı gruplar hâkimiyet kurmuştur. Stratejik Sokotro Adası da aynı şekilde BAE destekli güçler tarafından kontrol edilmektedir. Vadi Hadramut olarak bilinen ve Suudi Arabistan sınırında bulunan bölge ise bizzat Suudi Arabistan askerleri ile yerel silahlı grupların hâkimiyetindedir. Son dönemde BAE destekli güçlerin söz konusu böl-

Aden, Yemen'in en büyük liman şehri olmasından dolayı sadece ekonomik ürünlerin değil aynı zamanda gıda ve silahın da ülkeye giriş kapısı durumundadır. Bu özellikleri sebebiyle de şehir, ayrılıkçı gruplar olan el-Kaide, Hadi yanlısı ordu birlikleri ve BAE destekli grupların birbiriyle silahlı mücadele alanı haline gelmiş durumdadır.

Yemen'de Mevcut Hâkimiyet Alanları – 9 Temmuz 2018 • Kaynak: Riskintellegence

geyi ele geçirmeye çalıştıkları yönünde haberler gelmektedir.

Güneydeki bölgelerle ilgili önemli bir sorun da buradaki el-Kaide varlığıdır. Çeşitli aşiret ve silahlı gruplarla karışan örgüt üyeleri, koalisyon güçleri açısından ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Bu durum, Husilere karşı verilen mücadelede çatlaklara sebep olmaktadır. Yemen'de el-Kaide'nin varlığı ve hâkimiyetinin zayıfladığıyla ilgili çeşitli iddialar olsa da BAE ve Suudi Arabistan,

ABD ile birlikte teröre karşı mücadele adı altında çok sayıda operasyona imza atmıştır. Güney bölgelerine ilişkin bir diğer önemli sorun da Arap Koalisyonu'nun kontrolündeki yerler öncelikli olmak üzere, birbirinden kopuk ve ayrı ayrı hareket eden silahlı güçlerin oluşturduğu "kontrol noktaları"dır. Neredeyse her iki-üç kilometrede bir oluşturulan bu kontrol noktaları, vatandaşların hayatını ve ulaşımı ciddi anlamda zorlaştırmaktadır.

KUZAY BÖLGESİ

Husilerin hâkim olduğu kuzey bölgelerindeki kentler içinde başkent San'a ve liman şehri Hudayde öne çıkmakta-

dır. Bunların yanında İbb, Amran, Rey-ma, Zemar, Mahvit gibi yerler de tamamen Husilerin kontrolündedir. Başkent

Husi kontrolündeki bölgeler devrimcilerin kurduğu komiteler tarafından idare edilmekte ve tüm cadde ve sokakların denetimi silahlı Husi militanlarca yapılmaktadır. Bu komiteler aynı zamanda Husi siyasi liderlerini ve ailelerini, hükümet binalarını, limanları, başkanlık sarayını ve havalimanlarını da kontrol etmektedir.

San'a'nın bazı bölgeleri bölünmüş durumda olsa da Husiler burada başta Beyda olmak üzere toprakların büyük bölümünü denetimleri altında tutmaktadır. Yine Suudi Arabistan sınırında bulunan Saada ve Hacce bölgeleri de birkaç toprak parçası hariç, Husilerin kontrolündedir.⁹ Husi kontrolündeki bölgeler devrimcilerin kurduğu komiteler tarafından idare edilmekte ve tüm cadde ve sokakların denetimi silahlı Husi militanlarca yapılmaktadır.

Bu komiteler aynı zamanda Husi siyasi liderlerini ve ailelerini, hükümet binalarını, limanları, başkanlık sarayını ve havalimanlarını da kontrol etmektedir. Bir tür geçici yönetim şekli andıran bu sistem, devam eden çatışmalardan dolayı sürekli bir tehdit altındadır. Kurumsal anlamda da ciddi eksikliklerin bulunduğu Husi kontrolündeki bölgelerde, devletin hiyerarşik yapısından uzak, kurumsallaşmamış bir sistem mevcuttur.

HUDEYDE LİMANI

Kızıldeniz'in anahtarı konumundaki Hudeyde Limanı, büyük gemilerin yanaşabildiği Yemen'in en büyük limanıdır.

Yemen'e ithal edilen malların ve yakıtın %70'i bu liman üzerinden ülkeye giriş yapmaktadır. Husi karşıtı ko-

Kızıldeniz'in
anahtarı
konumundaki
Hudeyde Limanı,
büyük gemilerin
yanaşabildiği
Yemen'in en
büyük limanıdır.
Yemen'e ithal
edilen malların ve
yakıtın %70'i bu
liman üzerinden
ülkeye giriş
yapmaktadır.

lisyonun iddialarına göre, İran'ın Husilere yönelik lojistik ve silah yardımları da Hudeyde üzerinden yapılmaktadır. Kızıldeniz'e ve Suudi Arabistan topraklarına fırlatılan uzun menzilli ve balistik füzeler dâhil tüm mühimmatın da bu limandan transfer edildiği bilinmektedir. Bu özellikleri dolayısıyla Yemen'deki savaşı kazanmak ve Husileri İran etkisinden koparmak için Arap Koalisyonu mutlak surette bu limanı ele geçirmek istemektedir.

Mart 2015'ten bu yana Hudeyde'yi elinde bulunduran Husiler açısından da savaşın devamı için bu kenti ve limanı korumak hayati önemdedir. Husiler dışarıdan aldıkları insani malzeme ve silah yardımları yanı sıra liman üzerinden yapılan ticaretten de ayda 14 milyon dolar civarında bir gelir elde etmektedir. Ayrıca ülkenin kuzey ve orta bölgelerinde yaşayan halka gıda ve yakıt da Hudeyde'den gönderilmektedir. Husilerin Hudeyde'yi kaybetmeleri, ülkenin kuzey bölgelerinin kontrolünü büyük ölçüde yitirmeleri anlamına gelecektir. Dolayısıyla bu durum savaşın akıbetini de büyük ölçüde etkileyecektir. Bu koşullar altında Husilerin kenti muhafaza etmek için

sonuna kadar direneceklerini tahmin etmek güç değildir.¹⁰

Bu stratejik özelliği sebebiyle Mayıs 2018'de Suudi Arabistan ve BAE önderliğindeki Arap Koalisyonu güçleri, Cumhurbaşkanı Hadi'ye bağlı Cumhuriyet Muhafızları, eski cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in oğlu Tarık Salih'e bağlı Ulusal Direniş Güçleri, güneydeki Selefiler ve Tilhama Direniş Güçleri, Hudeyde Limanı'nı ele geçirmek üzere güneyden kuzeye doğru büyük bir operasyon başlatmıştır. Koalisyon güçleri bu operasyonda belirli bir ilerleme sağlasa da bölgede stratejik anlamda köklü bir değişiklik için büyük bir savaş gerektiği anlaşılmaktadır. Husilerle Arap Koalisyonu'nu bir anlaşmaya ve siyasi müzakereye zorlamaya çalışan BM Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths ise Husilerle yaptığı görüşmelerde limanın BM'ye devredilmesini teklif etmiştir. Her ne kadar Husilerin lideri Abdulmelik el-Husi, yaptığı açıklamada Hudeyde Limanı'nı BM'ye teslim etmeye hazır olduklarını söylemiş olsa da 2018 yılı içinde kendilerine güçlü bir taviz verilmeden böyle bir adım atılmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır.¹¹

SİYASİ VE ASKERÎ AKTÖRLER

Yemen'de devam eden krizde yerel, bölgesel ve küresel çapta çok sayıda aktör mücadele etmektedir. Makro anlamda bakıldığında Çin, ABD, İngiltere ve Rusya'nın doğrudan veya dolaylı olarak dâhil olduğu krizde, bölgesel anlamda Suudi Arabistan, BAE ve İran en önemli aktörlerdendir. Mikro düzeyde bakıldığında ise arazide birbirleriyle çatışan birçok grup ve siyasi parti olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Yemen'deki askerî ve siyasi

kriz çok aktörlü, çok boyutlu kısacası çok karmaşık bir çatışma biçimidir.

Gerek yerel aktörlerin gerekse bölgesel güçlerin Yemen'deki krizden mutlak anlamda bir zaferle çıkması zor görünmektedir. Geride kalan dört yıl boyunca sahadaki hiçbir tarafın mutlak biçimde diğerini yenebilecek gücü sahip olmadığı, uluslararası güçlerin de Yemen krizini çözecek irade ve isteği göstermediği net bir şekilde görülmüştür.

SİYASİ OLUŞUMLAR VE PARTİLER

GÜNEY HAREKETİ (EL-HİRAK)

Stratejik Aden kentinde yerleşik bulunan Güney Hareketi adlı oluşum 1990 yılındaki birleşmeden önce bağımsız bir devlet olan Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin eski yönetici kadrolarından oluşmaktadır. *El-Hirak* olarak bilinen hareket, güney ile kuzeyin yeniden ayrılması fikri üzerine kurulduğundan aynı zamanda "ayrılıkçılar" olarak da isimlendirilmektedir. Ülkenin güney bölgelerindeki onlarca kabile ve farklı düşünce gruplarından oluşan Güney Hareketi, kuzeylilerin kontrolündeki merkezî hükümetin kendilerini dışladığı ortak görüşüyle hareket etmektedir. Birleşik Yemen, 1990 yılında Kuzeyli Ali Abdullah Salih ile Güneyli Ali Salim el-Beydi tarafından varılan anlaşma çerçevesinde oluşturulmuştur. Ancak 1994 yılında yaşanan iç savaş esnasında Salih, hükümet ortağı Beydi'yi ve birçok güneyli bürokrat ve askeri görevinden uzaklaştırmıştır. Güneylilerin en önemli liderlerden biri olan Beydi'nin Salih karşıtı muhalif kimliği, Arap Baharı sürecinden sonra da devam etmiştir. 2007-2013 arası-

da, Ulusal Diyalog Kongresi'ne kadar Beydi, zaman zaman İran'la da yakınlaşmış; bazı aktivitelerini, özellikle de medya ve siyasi faaliyetlerini Beyrut üzerinden gerçekleştirmiştir. Finans avantajı da yakalayan Beydi, Lübnan'da bir televizyon kanalı kurmuştur. Böylece Güney Hareketi'nin bileşenleri içinde en iyi örgütlenen grup olmuştur. Zaman içinde İran'ın Husilerle de yakınlaşması Beydi'nin İran'dan uzaklaşmasına yol açmıştır.¹² Güney Hareketi'nin en meşhur siyasi oluşumu Beydi'nin başkanlığında kurulan Yemen Sosyalist Partisi'dir. Parti, Güney Hareketi'nin siyasi temsilcisi rolünü üstlense de güneyde mevcut askerî ve aşiret mensubu silahlı milislerden dolayı etkinliği giderek azalmıştır. Salih'ten sonraki geçiş döneminde, 2012 yılında gerçekleştirilen seçimlerde Güneyli Abdurrabu Mansur el-Hadi aday olmuş olsa da Güney Hareketi seçimleri boykot çağrısı yapmıştır. Aynı şekilde birçok güneyli lider 2013 yılında gerçekleştirilen Ulusal Diyalog Kongresi'ni de boykot etmiştir.

El-Hirak olarak bilinen hareket, güney ile kuzeyin yeniden ayrılması fikri üzerine kurulduğundan aynı zamanda "ayrılıkçılar" olarak da isimlendirilmektedir.

GÜNEY GEÇİCİ MECLİSİ

➤ Güney bölgelerinin en önemli çatı kuruluşu olan Güney Geçici Meclisi Aden'de kurulmuştur.¹³ Meclis başkanlığını Aidar el-Zubeydi yapmaktadır. Hareketin en önemli amacı BAE'nin desteği ile ayrı bir devlet kurmaktır. Yemen'in meşru cumhurbaşkanı olan Hadi, bu meclisi tanımayarak gayrimeşru olduğunu ilan etmiştir. Bu hareketin taleplerine bakıldığında kendi aralarında dahi bir birlik sağlayamadıkları görülmektedir. Zira bu hareketi oluşturan çeşitli kabile ve grupların talep, beklenti ve çıkarları arasında farklılıklar söz konusu olmuştur. Bazı gruplar güney

in tam bağımsız olması gerektiği fikrini savunurken bazıları merkezî hükümette daha fazla söz sahibi olma talebinde bulunmuş, bazı gruplar ise daha fazla özerklik talep etmiştir. Bu farklılıklar günümüzde oluşan ittifaklara da yansımıştır. Güney Geçici Meclisi Arap Koalisyonu ile birlikte hareket etse de bazı gruplar BAE ile ayrı bir ittifak içinde yer almış bazıları da Suudi Arabistan ile birlikte hareket etmeyi tercih etmiştir. Kimi gruplar ise tek başına hareket ederek daha bağımsız kalmaya çalışmaktadır.

GÜNEY ULUSAL KOALİSYONU

➤ Güney Ulusal Koalisyonu, güneyde bulunan ve etkin olan Güney Geçici Meclisi'nin temsil ettiği ayrılıkçı gruplar dışında, ülkenin meşru cumhurbaşkanı Hadi'yi destekleyen gruptur. Koalisyonun kuruluş amacı güneyli ayrılıkçılara karşı birleşik Yemen'i bir arada tutmaktır. Koalisyon içinde birçok güneyli grup yer almaktadır. Güney Ulusal Koalisyo-

nu'nu; Müslüman Kardeşler'e yakın gruplar ve Cumhurbaşkanı Hadi'nin etkili olduğu 65 farklı aşiret grubu ve etkin kişilerin bir bileşeni olarak tarif etmek de mümkündür.¹⁴ Koalisyon yetkililerinin yaptığı açıklamalar, çoğunlukla Suudi Arabistan ile yakın çalıştıklarını ve ayrılıkçıları destekleyen BAE ile ihtilaf içinde olduklarını göstermektedir.

HUSİ HAREKETİ

➤ Husi Hareketi esasta dinî bir cemaat olup Zeydi teolojik yorumundan neşet eden bir gruptur. Husiler ülkenin kuzeyinde merkezî olarak Saada bölgesinde yaşayan Yemen kabilelerinden bir gruptur. Husilik bir mezhep değildir. Zeydiliğe mensup bir kabile olan Husiler, 1962 yılında son Zeydi İmamı Bedr'e verdikleri destekle kendilerinden söz ettirmeye başlamıştır. Daha sonra muhtelif tarihlerde merkezî hükümetle ihtilafa düşen pek çok kuzey kabilesiyle iş birliği yaparak muhalefeti temsil etmişlerdir. Husileri diğer İslami mezhep ve cemaatlerden ayıran en önemli özellik, halifelikle ilgili olan tar-

tışmadır. Ehlisünnetten farklı düşünen Zeydiler, halifeliğin ehlibeytin, dolayısıyla Hz. Ali'nin hakkı olduğu görüşünü benimsemektedir. Hz. Muhammed'den sonra Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, İmam Zeynelabidin ve İmam Zeyd'in halife olması gerektiğini savunan teolojik bir inanca sahiptirler. Bu anlamda Zeydiler Şii teolojik düşüncesinden de ayrılmaktadırlar. Daha çok kabilevi ve coğrafi şartların oluşturduğu kültürel bir alt grup olan Husiler de kendilerini hem İsmâ Aşeriyye'den hem de diğer Şii mezheplerinden ayıran ve fıkhi anlamda Sünniliğe en yakın düşünce olarak bilinen Zeydi inancına tabidir-

ler. Yemen’de Husiler, gerek toplumsal ilişkilerde gerekse muamelatta hiçbir zaman toplumun diğer kesimlerinden ayrı düşünülmemiştir. Ancak Husilerin yaşadığı coğrafi ve toplumsal kabilevi şartlar, söz konusu dinî düşünce ile birleşince Husiler üzerinde modern anlamda bir devlet otoritesinin sağlanması zor olmuştur. Geleneksel olarak siyasal ve toplumsal anlamda özgür bir toplum olan Husilerin siyasallaşması, İran İslam Devrimi’nden sonra, İran’ın Körfez’deki Şiiilerle yakınlaşması ve özellikle de Husilerin İran ve diğer Şii teolojik merkezlerinde eğitim görmeye başlamalarıyla bağlantılıdır. Son dönemde Husi Hareketi’nin ideolojik açıdan Yemen’deki Sünni ve Zeydi hareketlerden bağımsızlaşarak İran yönetimiyle paralel bir siyasal oluşuma dönüştüğü gözlenmektedir.¹⁵ Günümüzde Husiler İran ile olan yakın ilişkilerinden dolayı Yemen toplumunun geri kalanıyla büyük bir ayrışma yaşamaktadır. Husiler siyasal olarak merkezî otorite tarafından ayrımcılığa uğratıldıklarına inanmaktadırlar. Adil ve eşit olarak temsil edilmedikleri düşüncesinden ötürü de zaman zaman isyan etmişlerdir. Husilerin Yemen ile ilgili projelerinin tam olarak ne olduğunu söylemek zor olsa da Husi temsilcilerden bazıları adil bir temsiliyet ta-

lep ederken bazıları da bir tür özerklik talep etmiştir.

Husiler çağdaş Zeydi âlim Bedreddin Emiruddin el-Husi’nin öğretilerine dayanmakta olup, Zeydiler içinde bir dinî ekol oluşturmuşlardır. Bu hareket, 1986 yılında Saada’da “Gençler Birliği” adı ile bir eğitim kurumu kurarak Şeyh Bedreddin’in fikirlerini öğretmeye başlamıştır. Bedreddin Husi’nin yönetime gelmesi, Husi cemaati açısından bir kırılma noktasıdır. 1990’lı yıllarda Yemen’in daha demokratik bir ortama geçmesiyle birlikte âlimler, siyasi aktivistler ve medya temsilcilerinden oluşan bir grup Husi, bu yeni oluşumun siyasal kanadını temsil eden Hakk Partisi’ni kurmuştur. Ancak parti parlamento seçimlerinde başarısız olmuş ve yalnızca iki milletvekili çıkarabilmiştir. Bu iki milletvekilinden biri olan Bedreddin el-Husi seçim sonuçlarından sonra partiden istifa etmiştir. Parlamente’ye bağımsız milletvekili olarak katılan Bedreddin Husi, siyaseten Yemen sahnesinde fazla varlık gösteremeyeceğini anlayınca farklı toplumsal oluşumlar içinde yer almayı denemiştir.¹⁶

Husiler Zeydi düşüncesi içinden çıkmış olsalar da diğer Zeydi imamlar ve âlimler, Husilerin birçok uygulama ve tutumunu reddetmiştir. Bu sebeple

Husiler kendilerini hem İsnâ Aşeriyye’den hem de diğer Şii mezheplerinden ayıran ve fıkhi anlamda Sünniliğe en yakın düşünce olarak bilinen Zeydi inancına tabidirler. Yemen’de Husiler, gerek toplumsal ilişkilerde gerekse muamelatta hiçbir zaman toplumun diğer kesimlerinden ayrı düşünülmemiştir.

aralarında ciddi ihtilaflar ve çatışmalar yaşanmıştır. Hüseyin el-Husi etrafında toplanan Husilerden bir kısmı, 2002 yılından itibaren “Ensarullah” adı ile merkezî hükümetle çatışmaya başlamıştır. Ana hedefleri, merkezî hükümette yer alan son devrimcilerden (mesela 2012’de seçilen Mansur el-Hadi) kurtularak bir İslam Cumhuriyeti kurmaktır.¹⁷ Hüseyin 2000’li yıllarda Saada, Amran, ve Ceuf illerinde, Yemen ordusu ve diğer kabilelerle onlarca savaşa girişmiştir.

Arap Baharı’nın kaotik ortamını iyi değerlendiren ve 2015 yılında askerî bir darbe yapan Husiler, Yemen topraklarının %65’ini kontrollerine almıştır. Geleneksel olarak etkin oldukları Saada gibi yerler dışında başkent San’a’yı ele geçirmişler, daha sonra güneylilerin merkezi olan Aden ve bütün Babu’l-Mendeb geçişini kontrol etmek üzere harekete geçmişlerdir. Bu da Husilerin Yemen’in tamamında hâkim olmak istediklerine işaret etmektedir.

İran’la yakın ilişkiler geliştiren Husilerin yaptığı ilk icraat, her gün San’a-Tahrar arasına iki uçak seferi koymak olmuştur. Bu uçaklarla sadece sivil yolcuların taşınmadığı, binlerce gencin de eğitim için İran’a götürüldüğü ifade edilmektedir. Ayrıca pek çok kişinin öğrenci görünümüyle askerî eğitim için bu ülkeye götürüldüğü de öne sürülmektedir. Husilerin daha 1979 yılında İran’la başlayan ilişkileri, Arap Baharı’ndan sonra özellikle kültürel anlamda

daha da ileri bir boyuta taşınmıştır. Bu dönemde Husiler ele geçirdikleri yerlerin demografik dokusunu değiştirmeye çalışmıştır. Çoğunlukla İran Şiiliğini benimseyen Husilerin yanı sıra Zeydilerin bazıları da İran Şiiliğine kaymıştır. Bunlara ek olarak baskı altında tutulan bazı Sünniler de Şiileştirilme politikalarına maruz kalmıştır. Mesela bir süre Husilerin kontrolünde kalan Taiz kentindeki nüfusun %10’unun böyle bir baskıya uğradığı ifade edilmektedir. Husilerin hâlihazırdaki lideri de bir dönem İran’da eğitim görmüş olan Abdülmelik el-Husi’dir.

“Husi Halk Komiteleri” Husilerin en klasik organize olma şeklidir. Bu yapılar “halk komiteleri”, “devrimci komiteler” vb. şekillerde isimlendirilmektedir. Arap Baharı sürecinden önce Husilerin oluşturduğu halk komiteleri özellikle el-Kaide’ye karşı yapılan operasyonlarda yer almıştır. Daha sonra Cumhurbaşkanı Hadi tarafından da kullanılan popüler halk komitelerini oluşturanlar, çoğunlukla işsiz ve sabıka kaydı olan kişilerdir. Devlet destekli bu komiteler, ordu ve polisin bazı yetki alanlarını devralmıştır. Komitelerin sadakatleri mevzu su ise ayrı bir tartışma konusudur. Zira hükümet ne zaman bir komite liderine mali destek ya da başka bir destek sağlama sözü verse, kısa bir süre sonra güçleri devlet tarafından sağlanan bu yapılar devletin silahlarını devlete karşı çevirip hızla ordu düşmanı ve silahlı kaos kaynağına dönüşmüştür.¹⁸

MÜSLÜMAN KARDEŞLER VE ISLAH PARTİSİ

Ortadoğu’daki en önemli toplumsal gruplardan olan Müslüman Kardeşler (İhvan), Yemen’de siyaset, sağlık ve eğitim gibi birçok alanda etkili bir tabana sahiptir. Grubun Yemen’deki ilk dinî faaliyetleri 1940’lara dayanmaktadır. Modern hareketlerin ülkeye ilk girdiği yer olan Aden, aynı zaman-

da Müslüman Kardeşler’in de ilk örgütlenme yeridir.

Müslüman Kardeşler’in Yemen’deki siyasi tecrübesi 1973 yılına dayanır. Aynı zamanda bir din âlimi de olan dönemin cumhurbaşkanı el-İryani, Müslüman Kardeşler’e oldukça yakın bir çizgide yer alıyordu. Ancak el-İryani

cumhurbaşkanlığında başarısız olunca makamını devretmek zorunda kaldı. 1979 yılında güneyle kuzey arasında çıkan savaşta Müslüman Kardeşler Kuzeyli Ali Abdullah Salih'i desteklediler. Güney Yemen'deki din karşıtı duruşun Kuzey Yemen'e sirayet etmesini engellemek adına Müslüman Kardeşler, halkı cihada davet etmeye başladı ve Kuzey Yemen'in eli giderek güçlendi.¹⁹ Salih yönetimi ile başlarda yakın olan ilişkiler zamanla soğudu. Müslüman Kardeşler yönetime karşı önemli bir alternatif haline gelince Salih, ordu ve bürokraside bu gruba yakın birçok ismi saf dışı etti.

Yemen'de Müslüman Kardeşler'in en önemli siyasal oluşumu 1990 yılında kurulan İslah Partisi'dir. İslami bir anlayışa sahip olan partinin liderliğini uzun dönem Hüseyin el-Ahmer yapmıştır. İslah Partisi, 1993 seçimlerinde 63 milletvekili çıkartarak Yemen'de üçüncü parti olmuştur.²⁰ Parti dışında Müslüman Kardeşler'le kabilevi ilişkileri esas alan ve birlikte hareket eden ya da ittifak kuran güçlü aileler de mevcuttur. el-Ahmer ailesi, öteden beri aşiret olarak Salih'in en önemli muhaliflerindendir. İslah ise, Yemen'de sadece Müslüman Kardeşleri temsil eden bir parti değildir. Bilakis Selefi ve diğer İslami grupların da çatı kuruluşu konumundadır. Bundan dolayı da İslah Partisi Ortadoğu'daki diğer İslami partilere kıyasla hem ideoloji hem de program olarak daha esnek hareket etmiştir. Bunun dışında parti, özellikle insani yardım, kadın hakları ve medya alanlarında da toplumda etkili bir şekilde yer almıştır.

Partinin yanı sıra Yemen'deki en büyük kabile konfederasyonlarından biri de Haşid'dir. Grubun liderliğini yapan Hüseyin el-Ahmer'in 2007 yılında vefatından sonra aynı aileden gelen ve Yemen'in en zenginlerinden olan Hamid el-Ahmer İslah Partisi'nin başına geçmiştir.

Arap Baharı sürecinin en önemli toplumsal dinamiklerinden olan Müslüman Kardeşler, Yemen'deki gösterileri de desteklemiştir. Önce Salih'in görevi bırakması için beklenmiş ancak bu gerçekleşmeyince sokağa çıkmıştır. 2013 yılından sonra olası seçimler için hazırlanan Müslüman Kardeşler'in İslah Partisi, Yemen'de halk iradesiyle seçimleri kazanabilecek en önemli parti konumundaydı. Ancak gerek bölgesel ve küresel güçlerin isteksizliği gerekse Husilerin darbesi, ülkede demokratik bir geçişin sağlanmasını engelledi. Müslüman Kardeşler'in en güçlü olduğu yer olan Taiz, aynı zamanda Yemen'in eğitim seviyesi en yüksek kentlerinin başında gelmektedir.

Suudi Arabistan önderliğinde başlatılan askerî müdahaleyi başlangıçta destekleyen Müslüman Kardeşler daha sonra koalisyonla da ihtilafa düşmüştür. Birleşik bir Yemen için Hadi hükümetini destekleyen Müslüman Kardeşler, 2017 yılındaki Katar krizinden sonra Arap Koalisyonu'nun bileşenleriyle ayrılmıştır. Yaşanan gerilimin ardından BAE destekli silahlı gruplar İslah Partisi binalarına baskın yaparak birçok kişiyi tutuklamıştır.

Salih'in öldürülmesinden sonra tekrar koalisyon ülkeleriyle görüşen İslah Partisi yetkilileri, 2017 yılının ilk çeyreğinde Müslüman Kardeşler ile bağlantılarının kalmadığını ilan etmiştir.

Yemen'de Müslüman Kardeşler'in en önemli siyasal oluşumu 1990 yılında kurulan İslah Partisi'dir. İslami bir anlayışa sahip olan partinin liderliğini uzun dönem Hüseyin el-Ahmer yapmıştır.

Bu tutum, İslah hareketini oluşturan bileşenlerin kendi aralarında da tartışmalara yol açmıştır. Mesela Müslüman Kardeşler'e yakın olan Nobel ödüllü Tevekkül Karman da İslah Partisi'nin Arap Koalisyonu ile yakınlaşmasını eleştirmiştir.

Arap Baharı süreci, Yemen'deki krizde İslami yapıları güçlendirmedeği gibi, çoğulculuk açısından da toplumsal bir dönüşüm getirmemiştir. Aksine mezhebî ayrılıklar giderek güçlenmiş, aidiyet duyulan aynı grup içerisindeki farklı sesler susturulmuştur.

SELEFİLER

Selefi düşüncesi Yemen'de karizmatik lider Mukbil b. Hadi el-Vadi'i (ö. 2001) sayesinde 1980'li yıllarda varlığını hissettirmeye başlamıştır. Şeyh Mukbil, Dammac şehrinde Daru'l-Hadis ismiyle kurduğu enstitü ile Yemen'de Selefilik yayılmasında önemli rol oynamıştır. Böylece Selefilik, bir yanda Zeydiler bir yanda güçlü sufi kimlik bir yanda da siyasal İslami düşüncedeki Müslüman Kardeşler gibi geleneksel yapılar arasında önemli bir toplumsal güç haline gelmiştir. Özellikle Suudi Arabistan sınırlarında ve Sünnilerin yaşadığı bölgelerde Selefilik taraftarları önemli ölçüde güçlenmiştir. Yemen'de Selefilik yayılmasında ve güçlenmesinde Suudi Arabistan'ın maddi ve düşünsel desteği kritik rol oynamıştır.²¹

Arap Baharı'na kadar siyasetten uzak duran ve doğrudan taraf olmaktan kaçınan Yemen'deki Selefiler, bu süreçle birlikte siyasetle ilişkili tutumda kendi aralarında ayrışmaya başlamıştır. Hiçbir şekilde siyasete karışmayan ve sadece irşad ve eğitimle ilgilenenler olduğu gibi, ülkede siyasal süreçlere aktif olarak katılan gruplar da ortaya çıkmıştır. Şeyh Mukbil'in öğrencileri 2011 yılındaki gösterilere katılmadık-

ları gibi, Arap Baharı sürecini fitne ve masonik bir hareket olarak tanımlayıp mevcut rejime yakın durmayı tercih etmişlerdir. Diğer yandan Müslüman Kardeşler arasından çıkan ve daha politize olmuş Selefi gruplar ise, rejim aleyhine bir tutum sergilemiştir.²²

Husiler başkent San'a'ya doğru ilerlediklerinde, Selefilerin lideri Yahya el-Hacuri Yemen devleti yetkililerine (Salih'e değil) bir mektup yazarak devlet koruması talep etmiştir. Buna mukabil Husiler, Selefilerin merkezi olan Dammac ve Daru'l-Hadis enstitülerini muhasara altına alarak 100'den fazla kişinin ölümüne yol açan büyük bir operasyon düzenlemiştir. Bu olaydan sonra Arap Koalisyonu'nun desteğini alan Selefiler, daha fazla silahlanarak Husilere karşı mücadeleye girişmiştir.

Yemen'de günümüzde Selefilerin lideri konumundaki Muhammed b. Musa el-Amri, Cumhurbaşkanı Hadi'nin de yardımcılarındandır. Yemen Âlimler Konseyi üyesi olan el-Amri,²³ Abdulvehhap Hamikani ile birlikte 2012 yılında kurulan Reşad Partisi'nin kurucuları arasında yer almaktadır. Reşad Partisi hâlihazırda Selefilerin siyasal alanındaki temsilcisi konumundadır.

GENEL HALK KONGRESİ PARTİSİ

Genel Halk Kongresi Partisi 2017 yılına kadar ülkeyi 33 yıl boyunca kesintisiz bir şekilde yöneten Ali Abdullah Salih'in partisidir. Partinin asıl kuruluş yeri kuzey olsa da 1990 yılındaki birleşmeden sonra tüm ülkede iktidarı ele geçirmiş ve 1993 se-

çimlerinde parlamentoda 122 üyelik kazanarak birinci parti olmuştur. Ülkenin en popüler ve büyük partisidir. Zaman zaman eleştirilse de parti, mezhebî ve yerel kimlikle ilgili yerleşik anlayışı aşabilen nadir siyasal oluşumlardan biri olarak gösterilmekte-

dir. Salih'in esnek ittifak anlayışı sayesinde çeşitli toplumsal gruplardan temsilciler partide görev alabilmiştir. Parti zaman içinde Ali Abdullah Salih'in otoriter yönetimi altına girmiş-

tir. Salih ve partisi değişik zamanlarda çeşitli grup ve aşiretlerle ittifaklar yapmıştır. Genel Halk Kongresi Partisi bugün de iç savaşın en önemli aktörlerinden biridir.

YEMEN SOSYALİST PARTİSİ

Yemen Sosyalist Partisi, 1967 yılında Güney Yemen'in bağımsızlığını ilan eden parti ve grupların birleşerek oluşturduğu bir partidir. 1967 yılından 1990 yılındaki birleşmeye kadar Yemen Demokratik

Halk Cumhuriyeti'ni bu parti yönetmiştir. Sosyalist ideolojiyi benimseyen parti, birleşmeden önceki sürece Sovyetler Birliği ve Çin'e yakın durmuş, ancak 1990 yılından sonra gücü azalmıştır.

BAAS PARTİSİ

Baas Partisi fikrî anlamda sosyalist modernleşme tipini temsil ettiği için muhafazakâr Yemen toplumunda sınırlı bir etkisi vardır. Sayısal olarak mensupları birkaç bini geçmese de sahip olduğu entelektüel birikim sayesinde toplumsal muhaliflik açısından önemli bir parti olarak görül-

mektedir. Irak ve Suriye Baas ideolojisini örnek alan parti, Arap milliyetçiliğinin önemli temsilcilerinden biridir. Kasım Selame liderliğindeki parti, Arap Baharı gösterileri sürecinde etkili olmaya çalışmış ancak toplumsal alanda fazla varlık gösterememiştir.

CUMHURİYET PARTİSİ

Liberal ve çağdaş bir siyasi yapılanma fikri ile yola çıkan Cumhuriyet Partisi, laiklik ilkesi üzerine kurulmuştur. Muhammed Ali Ebu Lu-

hum'un başkanlığını yaptığı parti, Yemen toplumsal gerçeği ile birçok zaman örtüşmediği için etkisi sınırlı kalmıştır.

NASIRCI PARTİLER

Mısır'ın eski cumhurbaşkanı Cemal Abdunnasır'ın Arap milliyetçiliği düşüncelerinden etkilenecek kurulmuş siyasal yapılar içinde Abduh Muhammed el-Cundi liderliğindeki Nasırcı Demokratik Parti ile Abdulgani Sa-

bit liderliğindeki Nasırcı Birlik Partisi en dikkat çekenlerdir. Güney Yemen'de kurulan partiler, ideolojik anlamda belirli bir tabana sahip olsalar da günümüz Yemen siyasetindeki etkileri oldukça zayıftır.

ASKERÎ GÜÇLER

YEMEN SİLAHLI KUVVETLERİ (DEVLET ORDUSU)

Yemen 1990 yılında birleşmiş ancak birleşmeden sonra Yemen or-

dusu hiçbir zaman tam olarak kurumsallaşamamıştır. Bugün dahi

Ülkenin sahip olduğu aşiret yapısı ve mezhebî unsurlar sebebiyle ordunun yüksek rütbeli mensuplarından en alttaki askerlerine kadar ulusal ordu kavramına bağlılık ve aidiyet konusu sıkıntılıdır.

Yemen ordusunda güçlü komutanlar her zaman varlığını korumuş, bu isimler kendi ekonomik ve toplumsal nüfuzlarını arttırma yoluna gitmiştir. Ayrıca bazı komutanlar da çeşitli toplumsal gruplarla yakın ilişkiler kurarak siyasi güç peşinde olmuşlardır.

Yemen’de ordu mensuplarının sayısı konusunda değişik rakamlar verilmektedir.

Ülkenin sahip olduğu aşiret yapısı ve mezhebî unsurlar sebebiyle ordunun yüksek rütbeli mensuplarından en alttaki askerlerine kadar ulusal ordu kavramına bağlılık ve aidiyet konusu sıkıntılıdır. Kabileye ve aşirete mensubiyetin her zaman daha baskın olduğu Yemen’de Ali Abdullah Salih ordunun kurumsallaşması konusunda önemli adımlar atmıştır. Bu kapsamda ordunun başına kendi ailesinden güvendiği kişileri atayan Salih, 2000’li yıllarda da güvenlik bürokrasisini yeniden dizayn ederek oğullarını istihbarat ve güvenlik yönetimlerinin başına getirmiştir. Bu dönemde Cumhuriyet Muhafızları, Merkezî Güvenlik Kuvvetleri ve Ulusal Güvenlik Bürosu gibi kurumlar tesis edilmiştir. Ordu fiilî olarak üç parçaya bölünürken Ali Abdullah Salih’in oğlu Ahmed el-Salih’e bağlı kuvvetler en donanımlı ve eğitilmiş birlikler haline gelmiş, ikinci sırada zırhlı birlikler, üçüncü sırada da büyük ölçüde ihmal edilmiş düzenli ordu yer almıştır.²⁴

Yemen ordusunda güçlü komutanlar her zaman varlığını korumuş, bu isimler kendi ekonomik ve toplumsal nüfuzlarını arttırma yoluna gitmiştir. Ayrıca bazı komutanlar da çeşitli toplumsal gruplarla yakın ilişkiler kurarak siyasi güç peşinde olmuşlardır. Son iç savaşta, devlet or-

dusu içindeki generaller büyük ölçüde aidiyet hissettikleri gruplarla yakınlaşmışlardır. Ali Abdullah Salih ve ailesine sadık komuta birlikleri, hâlâ oğulları ve ailesiyle hareket ederken, ordunun bir kısmı da Cumhurbaşkanı Abdurrahman el-Hadi ile birlikte hareket etmektedir. Ordunun belli komutanları ise başta Müslüman Kardeşler olmak üzere çeşitli grup ve aşiretlerin hizmetine girmiş vaziyettedir. Bunlar dışında ülkede Suudi Arabistan ve BAE’nin desteklediği silahlı gruplar da mevcuttur. Husilerin kontrolündeki bölgelerde kalan askerî personel Husilerle birlikte hareket ederek onların safında çatışmalara girmektedir.²⁵

CUMHURİYET MUHAFAZLARI

Cumhuriyet Muhafızları Yemen Silahlı Kuvvetleri’nin özel birliğidir. Kuruluşu 1964 yılına dayansa da 2000’li yıllarda Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih’in kişisel gücünü ve konumunu güçlendir-

mek için yeniden yapılandırılmıştır. Bu kuvvetlerin başında oğul Ahmed el-Salih bulunmaktadır. Cumhuriyet Muhafızları Husi karşıtı Arap Koalisyonu ile birlikte hareket etmektedir.

HALK DİRENİŞ GÜÇLERİ

➤ 2017 yılı sonunda Husiler tarafından öldürülen Ali Abdullah Salih'in yeğeni Tarık Salih, Cumhuriyet Muhafızları'nın bir bölümüyle birlikte Halk Direniş Güçleri'ni kurmuştur. Bu grup Yemen'deki petrol ve gıda gibi hayati maddelerin önemli oranda kontrolünü sağlamakta-

dır. Çok sayıda askerî silah ve araçta sahip olan Halk Direniş Güçleri, Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyonla birlikte hareket etmektedir. Grup, Hudeyde kentinde yaşanan çatışmalarda ve Hudeyde havaalanını ve limanını alma operasyonlarında önemli rol oynamıştır.

HİZAM-I EMNİ GÜÇLERİ

➤ Aden merkezli güneyli ayrılıkçıların en önemli askerî güçlerinden biridir. Güney Yemen ayrılıkçı bayrağını kullanan grup, Arap milliyetçiliği ve sosyalist bir dünya görüşüne göre hareket etmektedir. 2016 yılı Mart ayında Aden şehrine yönelik Husi tehdidi akabinde kurulmuştur. Gençlerden oluşan ve mühimmat miktarı kayıtlı olmayan bu güçler, ayrılıkçı Güney Geçiş Konseyi'ne bağlı olarak görev yapmaktadır.

Hizam-ı Emni Güçleri'nin en büyük destekçisi BAE'dir. Eğitim ve mühimmat gibi temel askerî ihtiyaçları BAE

tarafından sağlanan grup, önemli oranda eski askerden ve yerel milis gruplarının birleşmesinden oluşmaktadır. Sayısal varlığı hakkında çeşitli görüşler bulunsada farklı komutanlara bağlı on binlerce kişiden oluşan birlikler olduğu tahmin edilmektedir.

Hizam-ı Emni Güçleri eski cumhurbaşkanı Salih karşıtı oldukları gibi, Husiler ve mevcut cumhurbaşkanı Hadi'ye de karşıdırlar. Ana hedefi güneyin bağımsızlığı olan grup, Aden dışında Babu'l-Mendeb'e kadar Abyan, Dali, Lahic ve Şebva'nın bazı bölgelerini kontrol altında tutmaktadır.

HADRAMİ SEÇKİNLER GÜCÜ

➤ Hadrami Seçkinler Gücü (*Kuvva-tu Nuhbetu'l Hadramiyye/HSG*) Yemen'in en büyük ili olan Hadramut bölgesinde faaliyet gösteren yerel silahlı gruplardan oluşan bir güçtür. Kaynakların verdiği bilgilere göre bu silahlı grup yerel silahlı kişilerden oluştuğu için bölgecilik mantığıyla hareket etmektedir. Dolayısıyla dışarıdan silahlı grup ve kişilerin gruba katılmasına izin verilmektedir. HSG'nin kurulma amacı hem Husilerle hem de bölgede etkin olan el-Kaide ve DAEŞ'le mücadele etmektir. Lojistik, askerî eğitim ve mühimmat ihtiyaçları BAE tarafından karşılanan HSG, 2017 yılında BM'nin yayımladığı bir ra-

pora göre resmî olarak meşru hükümetin kontrolü altında görünse de gerçekte BAE'nin kontrolünde bir gruptur. Grup bu özelliği sebebiyle "devlet içinde devlet" olarak nitelendirilmektedir. Yerel ordu güçleri, polis, silahlı milis güçleri ve bazı sahil güvenlik güçleri arasında mensupları bulunan HSG, toplam 6.000 silahlı militandan oluşmaktadır. HSG ile ilgili en önemli sorun, BAE'nin varlığını reddettiği "gizli hapishaneler" meselesidir. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün bir raporuna dayandırılan verilere göre, Hadramut bölgesinde HSG güçleri nezaretinde muhaliflerin tutulduğu gizli hapishaneler bulunmaktadır.

ENSARULLAH

➤ Ensarullah, Husilerin silahlı kancıdır. Husilerin askerî anlamda en klasik örgütlenme tipi halk komiteleri ile olmuştur. Ensarullah güçle-

ri 2004 yılında Bedreddin el-Husi ve oğlu Hüseyin tarafından kurulmuştur. İkisinin ölümünden sonra Bedreddin Husi'nin diğer oğlu

Abdurmelik el-Husi grubun başına geçmiştir. Grup İran'dan aldığı destekle devlete karşı mücadelede büyük bir ivme yakalamıştır. Ensarullah, kurulduğu ilk yıllarda el-Kaide'ye karşı savaşması için ABD ve Yemen devletinden de kısmi askerî yardım almıştır.

Yemen'in kuzeyinde hâkim olan Ensarullah, birçok kabile milisi, silahlı grup ve eski devlet ordusu üyelerinden oluşmaktadır. Farklı komutanlar altında savaşan bu komiteler, askerî teçhizatlarını büyük ölçüde hâkimiyet kurdukları yerlerdeki askerî depolardan sağlamaktadır. Ensarullah güçlerinin daha da güçlenmesine yol açan ise, İran'ın sağladığı askerî yardım ve eğitimlerdir. İran, Husilere çeşitli yollarla silah tedarik etmektedir. Aynı zamanda İranlı subaylar ve Ortadoğu'da savaşan İran yanlısı çeşitli milis güçleri de Ensarullah üyelerine askerî eğitim vermektedir.

Husilerin savaşçı sayısı ile ilgili bilgi vermek çok zordur. Yukarıda da belirtildiği gibi devlet ordusundan eski askerler, müttefik aşiret-

lerin silahlı milisleri, Husi Halk Komiteleri, Cumhuriyet Muhafızları'ndan bazı komutanlar ve Hüseyini Tuğayları gibi oluşumlar bu yapı içinde yer almaktadır. Silahlı bu kişilerin 2011 ve 2012 yıllarda Lübnan ve İran'da eğitimden geçtikleri, daha sonra da kuzeydeki Saada vilayetinde kamplara alındıkları yönünde iddialar vardır.²⁶ Husilerin merkezi olan Saada'da 10.000 kadar savaşçı olduğu, diğer bölgelerle birlikte toplam savaşçı sayısının 50.000-70.000'e yaklaştığı tahmin edilmektedir.

Ensarullah'ın dışarıdan aldığı silahlar haricinde Saada ve başkent San'a'da silah üretim tesisleri bulunduğu ve envanterinde uzun menzilli füzeler dâhil çeşitli gelişmiş silahların yer aldığı belirtilmektedir.

Mevcut şartlarda Husiler ve askerî bileşenleri Saada dışında, başkent San'a ve birkaç şehri daha kontrol altında tutmaktadır. 2015 yılında bir ara Aden'i de kontrol altına alan grup, Arap Koalisyonu'nun müdahalesiyle buradaki hâkimiyetini kaybetmiştir.

Abdurrabu Mansur el-Hadi, Sünni olması, güneyli olması ve aynı zamanda Salih'e sadık olması sebebiyle 1994 yılından itibaren uzun süre Salih'in cumhurbaşkanı yardımcılığını yapmıştır.

ETKİN KİŞİLER

ABDURABU MANSUR EL-HADİ

2012 yılında KİK'in girişimiyle cumhurbaşkanlığından azledilen Ali Abdullah Salih'in uzun süre yardımcılığını yapan Abdurrabu Mansur el-Hadi, güney illerinden olan Abyan'da doğmuştur. 1966 yılında İngiltere'de askerî eğitimini tamamladıktan sonra Yemen Savunma Bakanı olarak görev yapan Hadi, güneyli olmasına rağmen 1994 yılındaki Güney-Kuzey İç Savaşı esnasında Ali Abdullah Salih'in safında yer almış ve onun güvenini kazanmıştır. "Birleşik Yemen" düşüncesini savunan Hadi, güneyli askerleri silah bırakmaları için ikna etmiştir. Sünni olması, güneyli olması ve aynı zamanda Salih'e sadık ol-

ması sebebiyle de 1994 yılından itibaren uzun süre Salih'in cumhurbaşkanı yardımcılığını yapmıştır.

Yemen'de KİK'in girişimleri üzerine Salih'in gitmesiyle sonuçlanan anlaşma sonrasında da Hadi, Yemen'in cumhurbaşkanı vekili olmuştur. Daha sonra 2012 seçimlerine tek aday olarak giren Hadi, Yemen'in yeni cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ancak ülkede işler istediği gibi gitmemiş; eski rejimin uzantıları, güneyli ayrılıkçılar ve Husiler onun otoritesini hiçbir zaman tam olarak kabullenmemiştir. Salih'in oğulları ve yeğenlerinin ordu üzerindeki etkisini kırmak için orduda reform yapmaya çalışan Hadi, bunda başarılı olamamıştır. Sonunda Salih'in etkisinde olan Cumhuriyet Muhafızları Birliği'ni dağıtma kararı alan Hadi, bunu da ordu da Salih'e muhalif kanattaki komutanlarla hareket ederek gerçekleş-

tirebilmiştir. 2014 yılına gelindiğinde Husiler askerî bir darbe ile parlamentoyu feshetmiştir. Bu süreçte Hadi önce istifa etmiş, daha sonra Suudi Arabistan'ın da girişimiyle Yemen'in meşru cumhurbaşkanı kalmaya devam etmiştir.

Uluslararası meşruluğu olan Hadi, hâlihazırda Yemen'in resmî cumhurbaşkanıdır. Suudi Arabistan önderliğindeki Arap Koalisyonu'nun desteği ile hareket eden Hadi, mücadelesini ordunun kendisine bağlı bir kısmı ve kendi safında hareket eden bazı silahlı halk komiteleri ile birlikte sürdürmektedir. Abdurrabu Mansur el-Hadi, Yemen'de mevcut aşiret bağları ve feodal toplum yapısından dolayı toplumsal gruplar üzerindeki etkisi sınırlı olduğundan zayıf ve etkisiz bir isim olarak nitelendirilmektedir.

ALİ MUHSİN AHMER

1940 doğumlu olan Ali Muhsin Ahmer, 1970'li yıllardan itibaren Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in en büyük yardımcısı, sonrasında da en

büyük muhalifi olmuştur. Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in en güçlü adamı olarak nitelenen Ali Muhsin Ahmer, Yemen'in en önemli

ve zengin ailelerden olan Ahmer ailesine mensuptur. Ahmer ailesi, Ali Abdullah Salih ve Bedreddin el-Husi'nin aileleri ile birlikte Yemen siyasi ve askerî sahnesinin en etkin aktörlerindendir.

Haşid Kabile Konfederasyonu'nun yöneticisi konumunda olan Muhsin Ahmer, ordudaki islamcılarını korumuş ve Müslüman Kardeşler'e yakın hareket etmiştir. Ahmer'in İslami partilere ve ordudaki kişilere destek vermesinde eski cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in oğlu Ahmed'i varis olarak tayin etmesi önemli rol oynamıştır.

Ali Muhsin Ahmer, Yemen'de genelkurmay başkanlığı ve birkaç ordu birliğinin başkanlığını yapmıştır. Ahmer'in gücünü kıramayan Cumhurbaşkanı Salih, bunun için oğlu Ahmed'in komutanlığında Cumhuriyet Muhafızları'nı kurmuştur. Muhsin Ahmer 2000'li yıllarda Husilere karşı yapılan operasyonları da yöneten isimdir. Birinci Zırhlı Birliği ve Kuzeybatı Bölge Komutanı olan Ahmer ile

Husiler arasındaki savaşta, Cumhurbaşkanı Salih'in hem Husilere hem de orduya silah verdiği söylenmektedir. Bunun temel sebebinin de Husilerle olan savaşta ordu ve Ahmer'i zayıflatarak oğlunun kontrolündeki birliklerin güçlenmesini sağlamak olduğu ifade edilmektedir.

2011 yılında Arap Baharı olaylarının patlak vermesiyle birlikte Salih'e karşı çıkan ilk nüfuzlu komutanlardan biri Ahmer olmuştur. Onunla birlikte ordunun üçte biri, göstericileri savunmak için hareket etmiştir. Salih'in ardından cumhurbaşkanı olan Hadi de Ahmer'in gücünü zayıflatmaya çalışmış, bunun için de komutasındaki birliği lağvederek Ali Muhsin Ahmer'i cumhurbaşkanı danışmanı yapmıştır. Ancak Hadi'nin planlarına rağmen Ahmer, Yemen'de silahlı kuvvetler üzerinde etkili olmaya devam etmiştir. Ahmer, Suudi Arabistan liderliğindeki Arap Koalisyonu'nun operasyonlarına da destek vermiştir.

Cumhurbaşkanından sonra ordunun ikinci en güçlü adamı olarak nitelenen Ali Muhsin Ahmer, Yemen'in en önemli ve zengin ailelerden olan Ahmer ailesine mensuptur. Ahmer ailesi, Ali Abdullah Salih ve Bedreddin el-Husi'nin aileleri ile birlikte Yemen siyasi ve askerî sahnesinin en etkin aktörlerindendir.

ABDUMELİK EL-HUSİ

Abdumelik Husi'nin bir lider olarak öne çıkmasında, İran ve Lübnan'da aldığı eğitimler etkili olmuştur. Bu eğitimlerin onun İran tipinde silahlı devrim fikirlerinin olgunlaşmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

➤ Bedreddin el-Husi'nin sekiz oğlunun en küçüğü olan Abdumelik el-Husi, Yemen'in kuzeyinde Saada bölgesinde 1979 yılında doğmuştur. Husilerin lideri olan babası Bedreddin, kuzeydeki devlet karşıtı isyanların başını çekmiştir. Babası ve ağabeyi Hüseyin öldürüldükten sonra 2004 yılından itibaren Husilerin lideri olarak öne çıkan Abdumelik el-Husi, 2007 yılına kadar hükümete karşı birçok isyanı yönetmiştir.

Abdumelik Husi'nin bir lider olarak öne çıkmasında, İran ve Lübnan'da aldığı eğitimler etkili olmuştur. Bu eğitimlerin onun İran tipinde silahlı devrim fikirlerinin olgunlaşmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Abdumelik, Husilerin sadece siyasi değil, aynı zamanda manevi ve askerî lideridir. Abdumelik el-Husi, toplumda ABD, İsrail ve Suudi Arabistan

karşıtlığını yükselterek tüm Zeydilerin liderliğini almaya çalışmaktadır. Ancak şu ana kadar bunu başarabilmiş değildir.

Abdumelik el-Husi Arap Baharı sürecinin ilk günlerinde hemen sokağa çıkmayarak bekle-gör siyaseti izlemeyi tercih etmiştir. Cumhurbaşkanı Salih'in gidişinin kesinleşmesiyle Husiler de devrimden pay almıştır. Daha sonra merkezî hükümete doğru yürüyen Husiler, askerî darbe ile başkent San'a'yı ele geçirmiştir.

Bu esnada Arap Koalisyonu'nun düzenlediği askerî operasyonlarda birçok kez hedef alınmasına rağmen Abdumelik el-Husi, Husilerin lideri olarak televizyon üzerinden kendine sadık kitlelere hitap etmeye devam etmektedir. Husi'nin nerede yaşadığı ise tam olarak bilinmemektedir.

AİDAR EL-ZUBEYDİ

➤ Aidar el-Zubeydi güneyde bulunan Dali iline bağlı Zubeyd mıntıkasında doğmuştur. Havacılık okuyan Zubeydi, hava kuvvetlerinde subay olarak görev yapmıştır. 1994 yılında Yemen'de iç savaşın patlak vermesi üzerine güneyli ayrılıkçıların safında yer alan ilk komutanlardandır. Daha sonra dönemin cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih tarafından affedilen Zubeydi, parti kurarak siyasete atılmıştır. Güneyli grupların en önemli ve dikkat çeken liderlerinden biri olarak 2007 yılında Güney Hareketi'ni kuran Zubeydi'nin

doğduğu il olan Dali ise Güney Hareketi'nin merkezi haline gelmiştir.

Arap Baharı sonrası dönemde, Haziran 2011'de, işgal altındaki güney bölgelerinin kurtuluşu için silahlı mücadeleye tekrar döndüğünü ilan eden Zubeydi'nin ana hedeflerinden biri, Yemen'in güneyini ayrı bir devlet olarak bölmektir. Zubeydi, Mayıs 2017'den itibaren güneyli ayrılıkçıların kurduğu ancak Hadi hükümetinin reddettiği, tüm güney bölgelerini temsil eden Güney Geçici Meclis Başkanlığı görevini yürütmektedir.

AHMED ABİD B. DAGR

➤ 1952 yılında Yemen'in güney bölgelerinden olan Hadramut ilinde doğan Ahmed b. Dagr, siyasi kariyerine Güneyli Yemen Sosyalist Partisi'nde başlamıştır. Dagr, Yemen'in 1990

yılındaki birleşmesinden sonra tıpkı Hadi gibi güneyli olmasına rağmen Ali Abdullah Salih yönetiminin yanında yer almıştır. Cumhurbaşkanı Hadi'ye yakın biri olarak bilinen Ahmed

b. Dagr, uzun dönem onunla birlikte çalışmıştır. Dagr ve Hadi'nin gerek ideolojik olarak gerekse Yemen'in geleceği konusunda birçok ortak noktası bulunmaktadır.

2015 yılında Suudi Arabistan önderliğinde kurulan Arap Koalisyonu'nun askerî harekâtını destekleyen Ahmed b. Dagr, 4 Nisan 2016 tarihinde Yemen başbakanı olarak

seçilmiştir. Bin Dagr'ın Yemen siyaseti ve toplumsal grupları üzerindeki etkisi genellikle sınırlı kabul edilmektedir. Tarihçi kimliği ile tanınan Dagr, Yemen tarihi ile ilgili birçok kitabın müellifidir. Bunlar arasında *Hadramut ve Britanya Emperyalizmi* ve *İmam Ahmed Hâkimiyetinde Yemen*²⁷ başlıklı kitapları en dikkat çekici olanlardır.

AHMED ALİ SALİH

➤ Eski cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in en büyük oğludur. Babası gibi Sanhan aşiretine mensuptur. 1972 yılında başkent San'a'da doğan Ahmed Ali Salih, ABD'de Washington Üniversitesi'nde ekonomi ve yönetim dalında lisans eğitimi almış; ardından Ürdün'de askerî bilimler alanında yüksek lisans yapmıştır. 2006 yılında da -geç bir dönemde- askerî akademiden mezun olmuştur.

Ahmed Salih 1990'lı yıllarda, babasının cumhurbaşkanı olduğu dönemde, ordu ve bürokraside yükselmeye başlamıştır. Babası Ali Abdul-

lah Salih'in onu hızlı bir şekilde yetkilendirmesi, müttefiklerinin dahi tepkisine yol açmıştır. Ailesinden isimleri güvenlik bürokrasisi içinde önemli mevkilere yerleştirmeye çalışan Ali Abdullah Salih, bu uygulamaları sebebiyle yakınındaki güçlü figürlerin engellemeleriyle karşılaşmıştır.

1997 yılında milletvekili olan Ahmed Salih, 1999-2002 yılları arasında Yemen Özel Kuvvetleri'ni yönetmiştir. Ali Abdullah Salih güvenlik bürokrasisini kendine daha bağımlı hale getirmek için, 2004 yılında oğlu

Ahmed Salih komutasında Cumhuriyet Muhafızları'nı kurmuştur.

Yemen'in bölünmüş ordusunun bir kısmını kontrol eden Salih, babasının azledilmesinden sonra da Yemen siyasetinde güçlü bir figür olarak kalmaya devam etmiştir. Kabile ilişkileri ve uzun yıllardır kurduğu siyasi bağlantıları sayesinde kendisine sadık albaylar onun emirlerine uymayı sürdürmüştür. Ahmed Salih, babasının azledilmesinden sonra, Hadi hükümeti tarafından BAE'ye büyükelçi olarak atanmıştır.

2014 yılındaki Husi darbesinden sonra, Ahmed Salih'e sadık askerî kuvvetler saf değiştirerek Husilerle birlikte hareket etmiştir. 2017 yılı sonuna doğru Suudi Arabistan önderliğindeki Arap Koalisyonu'na yaşanan Salih ailesi, baba Ali Abdullah Salih'in Husiler tarafından öldürülmesinden sonra intikam çağrısı yapmıştır. Ahmed Ali Salih halen Arap Koalisyonu ile birlikte Husilere ve İran'a karşı mücadele vermektedir.

YEMEN'DE YABANCI GÜÇLER VE ETKİNLİKLERİ

Yemen'deki mevcut siyasi ve ekonomik krizde, dış aktörler en az iç aktörler kadar hatta kimi zaman daha da fazla etkili olmuştur. Gerek küresel gerekse bölgesel güçler, farklı motivasyon ve hedeflerle Yemen'deki çatışmaya dâhil olurken, bölgenin ekonomik anlamda fakir sayılabilecek bir ülkesinde bu kadar çok sila-

hın kolayca bulunabilmesi de ayrıca şaşırtıcıdır. Yemen'in sahip olduğu stratejik sahil kesimleri çatışmaya dâhil olan güçler açısından önemli bir motivasyon kaynağı olurken, iç bölgelerdeki ekonomik ve güvenlik unsurlarının da çatışmaları besleyen kritik bir fonksiyona sahip olduğu görülmektedir.

SUUDİ ARABİSTAN

Yemen'in kuzey komşusu olan Suudi Arabistan Osmanlı sonrası siyasi yeniden yapılanma sürecinden bu yana birçok konuda Yemen'le yakından ilgilenen ülkelerin başında gelmektedir. 1930'lardan itibaren Asir bölgesinde Yemen'le yaşadığı sınır sorunu ve bu bölgedeki petrol kaynaklarına hâkimiyet meselesi, iki ülke arasındaki uzun dönemli ihtilafların başını çekmektedir. 1947 ile başlayan Soğuk Savaş yıllarında tercihini Amerika'dan yana yapan Riyad yönetimi, iki parçaya bölünmüş olan Yemen'de ülkenin güneyindeki sosyalist yönetime karşı Kuzey Yemen'i desteklemiştir. Suudi Arabistan 1991 yılında sosyalist

Yemen'in zayıflaması üzerine başlayan birleşme sürecinde bu kez de güneydeki isyancıları desteklemiş ancak birleşmenin kaçınılmaz hale gelmesi ile birlikte 1994 yılından itibaren Ali Abdullah Salih'in yönetimine razı olmuştur. Bu olumlu havanın etkisiyle 2000 yılında Ali Abdullah Salih yönetimi de Taif Anlaşması ile Suudi Arabistan lehine olan sınır anlaşmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. İki ülke arasındaki inişli çıkışlı siyasi ilişkilere rağmen yüz binlerce Yemenlinin çalıştığı Suud, ekonomik anlamda Yemen üzerinde ciddi bir avantaja sahiptir.

Arap Baharı sürecinde Yemen'de başlayan gösterilerin ardından Suu-

Riyad yönetimi,
üç yılı aşkın
süredir devam
eden askerî
operasyonlarını
Husilerin bölgede
yol açtığı güvenlik
zaafını ortadan
kaldırmak,
İran'ın buradaki
etkisini en aza
indirmek ve
meşru hükümet
otoritesinin
yeniden
sağlanmasına
ortam hazırlamak
amacıyla
gerçekleştirdiğini
savunmaktadır.

di Arabistan'ın başını çektiği KİK, Ali Abdullah Salih'i görevini yardımcısı Hadi'ye devretmesi için ikna etmiştir. Ancak sonradan Salih'in saf değiştirerek Husilerle birlikte hareket etmesi ve Husilerin başkent San'a'yı ele geçirmesi, Suud'un Yemen'e askerî müdahalesine sebep olmuştur. Husileri terör örgütü ilan ederek kuzeye doğru ilerleyişlerini durduran Riyad yönetimi, üç yılı aşkın süredir devam eden askerî operasyonlarını Husilerin bölgede yol açtığı güvenlik zaafını ortadan kaldırmak, İran'ın buradaki etkisini en aza indirmek ve meşru hükümet otoritesinin yeniden sağlanmasına ortam hazırlamak amacıyla gerçekleştirdiğini savunmaktadır. Öte yandan Yemen kontekstinde Suudi Arabistan'ın da geleceğini yakından ilgilendiren iki önemli mesele daha vardır. Birincisi Suudi Arabistan topraklarından çıkan petrolün kaynağının Yemen, daha doğrusu Hadramut ili olduğu

ve Yemen devletinin bu petrolü çıkarmaya karar vermesi halinde Suudi Arabistan'daki kaynakların azalacağının tahmin edilmesidir. İkincisi de Suudi Arabistan'ın petrol üretiminin yoğunlaştığı yerlerden Yemen üzerinden güneye doğru sahile çıkan bir petrol boru hattının inşa edilmesi olasılığıdır. Bunun için Suudi Arabistan özellikle Yemen'in doğu bölgelerinde hem kültürel faaliyetlerde bulunmakta hem de inşa çalışmaları gerçekleştirmektedir. Ancak Suudi Arabistan'ın bu projelerine karşı olan Umman'ın, sınırlarındaki kabilelere destek verdiği ifade edilmektedir.

Suudi Arabistan'ın siyasetini, Yemen'in faydasına olan bir komşuluk ilişkisinden ziyade kendi gücünü daha fazla konsolide etme olarak ifade etmek yerinde olacaktır. Zira Suudi Krallık Yemen'de bugün için hem Cumhurbaşkanı Hadi'ye hem de birçok silahlı gruba destek ver-

mektedir. İnsani yardım konusunda da ülkeye destek olan Suudi Arabistan'a ait birçok yardım kuruluşu, Yemen'de faaliyet göstermektedir.

Suud açısından uzun vadede Yemen kaynaklı birçok sorunla karşı karşıya kalma ihtimali yüksektir. Başta İran tarafından eğitilen ve militanlaşan Husiler olmak üzere, Yemen'de DAEŞ fikri ile hareket eden yabancı savaşçılar da Suud için ciddi bir güvenlik sorunu oluş-

turmaktadır. Husilerin fırlattığı uzun menzilli füzeler, petrol boru hatlarına ve rafinerilerine yönelik drone ile yapılan sabotajlar, Suudi Arabistan açısından dile getirilen güvenlik risklerinin başında gelmektedir. Mevcut ortam dikkate alındığında önümüzdeki süreçte de Suudi Arabistan'ın Yemen'de kritik bir rol oynamaya devam edeceğini söylemek mümkündür.

İRAN

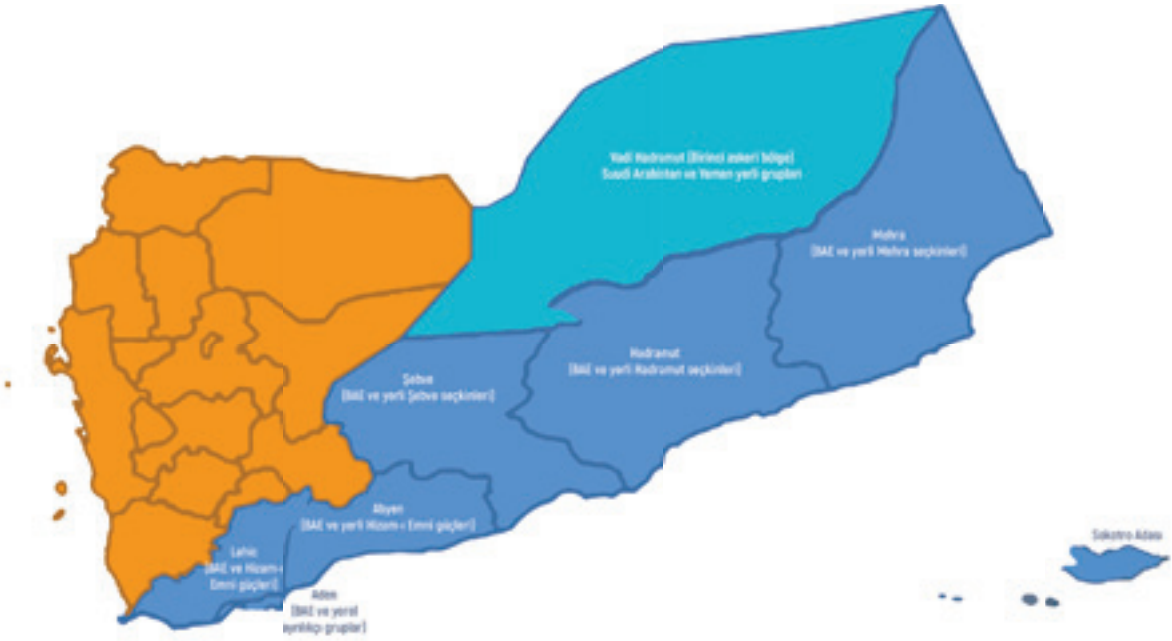
Yemen meselesinde Suudi Arabistan ile birlikte en önemli aktörlerden biri de İran'dır. 1980'li yıllardan itibaren İranlı yetkililer, Yemen'de başta Husi cemaati olmak üzere sol devrimci gruplar ve önemli kanaat önderleriyle ilişkiler geliştirmiştir. Bugünkü savaşta İran, Husilerin en büyük destekçisi konumundadır. İran dış politikası açısından Husi militanlar, tıpkı Lübnan, Irak ve Suriye'deki benzer silahlı gruplar gibi bir rol oynamakta ve İran dış politikasının vekâlet savaşını yürütmektedirler. 2015 yılında başkent San'a'yı ele geçiren Husiler, 25 yıl sonra tekrar San'a-Tahran uçak seferlerini başlattığında İran açısından doğrudan Yemen içine müdahale fırsatı oluşmuştur. Bugün haftada 28 uçuşun gerçekleştirildiği bu hat, Tahran yönetimi açısından oldukça stratejik önemdedir. Husiler için dış dünyaya açılan tek kapı olan İran, Yemen'in kuzey böl-

gelerinde ideolojik ve kültürel politikalarını uygulamak için uygun bir ortam hazırlamıştır. İran, Husilere askerî ve lojistik destek sağlamanın yanında Husilerin ve genel olarak Zeydilerin toplumsal, mezhepsel ve sosyolojik dönüşüme uğramasına da sebebiyet vermiştir. Bu durum da uzun vadede Körfez'deki demografik dokunun değişmesi ihtimalini beraberinde getirecektir. Suudi Arabistan'ın başını çektiği Arap Koalisyonu'na ve ABD'ye karşı büyük bir yıpratma savaşı veren İran için Yemen'deki kozlarından vazgeçmesi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle de ne pahasına olursa olsun bu cepheyi güçlü tutmak için elinden geleni yapacaktır. İleriki süreçte Yemen'de sıcak çatışmalar sona erse dahi İran, bu ülkedeki siyasi pazarlıklarda önemli bir aktör olmaya devam edecektir.

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

Son beş yıldır bölgesel sorunlarda daha cesur inisiyatifler almaya çalışan BAE, genellikle birçok konuda Suudi Arabistan'ın yanında hareket etmektedir. Yemen politikaları söz konusu olduğunda yine Suud'la birlikte hareket etse de BAE için Suudi Arabistan'dan farklı olarak güvenlik kay-

gılarından ziyade ekonomik kaygılar Yemen'le ilgili politikalarda çok daha belirleyicidir. Arap Baharı sürecinde Yemen'de yaşanan özgürlük ve demokratikleşme taleplerinden BAE'nin pek memnun olmadığı bir sır değildir. Bu bağlamda BAE, statükonun sürmesi için bir yandan demokrasi ta-

Kaynak: Müttehid

leplerinin önünü kesmeye çabalarırken bir yandan da Husilerin yeni işgallerini durdurmak için hareket etmiştir.

2015 yılında başlayan askerî operasyonlarda, Suudi Arabistan ile birlikte taşıyıcı rol oynayan BAE'nin tercihi, Aden Körfezi'ndeki ticaret yollarında kendi askerî varlığı ile etkili olmaktır. BAE aynı zamanda Yemen el-Kaidesi ve DAESH hücrelerine karşı yaptığı operasyonlarla da öne çıkmaktadır. Bunun için yerel silahlı grupları destekleyen ve silahlandıran BAE, birçok kentte el-Kaide karşıtı operasyonlar gerçekleştirmiştir. Bu durum BAE için Yemen'deki varlığına aynı zamanda uluslararası bir meşruiyet kaynağı da oluşturmaktadır.

BAE'nin Yemen'le bu kadar ilgilenmesinin ve Aden Körfezi'ndeki nüfuzunu genişletmesinin altında şüphesiz ticari ve jeopolitik nedenler bulunmaktadır. BAE'nin Dubai ve Abu Dabi kentleri, finans dünyasının olduğu kadar uluslararası ticaretin de transfer merkezleridir. Yemen'in istikrara kavuşması halinde, buradaki limanların potansiyel olarak BAE limanlarının yerini alabileceği senaryoları bulunmaktadır. Bu yeni senaryolar, Çin'in başlattığı ve birçok Arap ülkesini kapsayan Yeni İpek Yolu projesiy-

le de yakından bağlantılı görünmektedir. Aden Körfezi'nin bir ticari geçiş güzergâhı olmanın yanında bir transit merkezine dönüşmesi, BAE'nin bütün büyüsunü yok edecektir. Bu çerçevede BAE, hâlihazırda başta stratejik Sokotro Adası ve Aden Körfezi'nin girişinde bulunan Miyun Adası olmak üzere Aden, Duba, Belhaf, Meha Limanı ve Hudeyde Limanı'nı ele geçirmek için mücadele vermektedir.

Temel amacı söz konusu sahil bölgelerinde askerî tesisler kurarak kendi etkinlik alanını genişletmek olan BAE'nin Yemen'in enerji ve güvenlik altyapısına yaptığı yatırımın terörle mücadele söylemlerini aşan bir durum olduğunu ifade gerekmektedir.

Husilere karşı Arap Koalisyonu ile birlikte güneyli ayrılıkçılar, Hadramut ilindeki silahlı gruplar ve zaman zaman da Islah Partisi ile hareket eden BAE, Yemen'de çeşitli yerel milis güçler ve kendi askerî birlikleri dışında *Blackwater* gibi güvenlik şirketleri ile de iş birliği yapmaktadır. BAE, Husi karşıtı Arap Koalisyonu'nda yer almasına rağmen çoğu zaman tek başına hareket etmiş ve Yemen'e ait birçok stratejik nokta ve limanı tek taraflı olarak ele geçirmiştir.

ABD'nin temel motivasyonları "güvenlik" ve "terör" kelimeleri ile ifade edilse de en öncelikli hedefin jeopolitik olduğu aşikârdır.

ABD

ABD'nin Yemen konusundaki siyaseti, Suudi Arabistan ile koordineli olarak şekillenmiştir. Önceleri el-Kaide ile mücadele çerçevesinde öne çıkan bu politika, son 15 yıldır İran nüfuzunu engellemek üzere Husilerle savaş olarak yürütülmektedir. ABD'nin temel motivasyonları "güvenlik" ve "terör" kelimeleri ile ifade edilse de en öncelikli hedefin jeopolitik olduğu aşîkârdır. Yemen'in özellikle uluslararası deniz ulaşım hatları üzerindeki konumu, uluslararası sularda rahatça hareket etmek isteyen ABD için kaçınılmaz bir stratejik liman ve sığınak imkânı sunmaktadır. Bu nedenle Yemen limanları ABD savaş gemileri açısından oldukça önemlidir. Son yıllarda bu limanların güvenliği ve özellikle gemilerin geçişi konusunda İran'ın elde ettiği avantaj, Washington yönetimini rahatsız etmektedir. ABD açısından Yemen'in önemi daha çok Babu'l-Mendep'in taşıdığı jeopolitik ehemmiyet ve ticari rotaların kontrolü ile alakalıdır. ABD'nin bölgeye ilgisini arttıran diğer bir etken de Çin'in Yeni İpek Yolu projesidir. Söz

konusu proje, ABD'nin dünya üzerindeki mutlak ticari hegemonyasına bir meydan okuma özelliği taşıdığı için, Çin ile ABD'yi Yemen'deki krizin küresel aktörleri olarak tarif etmek mümkündür. Bununla beraber ABD, Suudi Arabistan'ın yakın müttefik olmasının avantajını kullanarak Yemen'de büyük bir kara birliği bulundurma zahmetinden de kurtulmaktadır. 2015 yılından itibaren Suudi Arabistan'ın Yemen'e askerî müdahalesini destekleyen ABD, Arap Koalisyonu'na lojistik ve istihbarat desteği sağlamıştır. Trump ile birlikte ABD'nin Arap Koalisyonu'na olan destekleri daha da artmıştır. Çin'in Yeni İpek Yolu projesi göz önünde bulundurulduğunda ABD'nin Yemen gibi bir bölgeyi rakiplerine kaptırmama arzusunun daha da arttığı görülmektedir.

Sadece Suudi Arabistan ve BAE aracılığı ile Yemen'deki savaşa milyarlarca dolarlık silah ve mühimmat satan ABD için Yemen'deki savaşın kendi silah pazarı açısından da son derece kârlı sonuçları olduğu muhakkaktır.

İNGİLTERE

2011 yılından bu yana KİK ve BM'nin Yemen'deki girişimlerine destek veren İngiltere, ABD ile uyumlu bir tutum sergilemektedir. Bu uyum; İngiltere, ABD, Suudi Arabistan ve BAE'den oluşan dördü komisyon olarak adlandırılan yapının kurulmasıyla çok daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Yemen krizinde İngiltere'nin daha görünür hale gelmesinin esas sebebi, Suud'a sattığı silahlardır. 2015 yılında Suudi Arabistan ön-

derliğinde kurulan Arap Koalisyonu'nu destekleyen İngiltere, Suud'a füze ve savaş uçakları dâhil milyarlarca dolar değerinde silah satışı gerçekleştirmiştir. Ayrıca İngiltere, Suudi Arabistan'a olan desteğini göstermek ve güvence vermek için de Suudi ordusunu eğitmek üzere 166 personel göndermiştir. Silah satışından elde edilen gelirler, ABD için olduğu gibi İngiltere için de önemli bir motivasyon kaynağıdır.

RUSYA

Ortadoğu'daki diğer sorun alanlarında olduğunun aksine Rusya Yemen'de çok aktif görünmemektedir. Genellikle siyasi çözüm ve diyalog çağrısı yapan Rusya, ne Husilerin darbesini ne de Suudi Arabistan önderli-

ğindeki Arap Koalisyonu'nun askerî müdahalesini tam olarak desteklemiştir. Rusya hem Husilerle hem de muhalif gruplarla iş birliğini ve iletişimini sürdürmeyi tercih etmektedir. San'a'daki büyükelçiliğini kapatma-

yan Rusya, bu süreçte bir yandan Hüsilerden oluşan heyetleri kabul ederken bir yandan da onlara karşı mücadeleye eden Cumhurbaşkanı Hadi'nin

otoritesini tanımaya devam etmiştir. Moskova yönetimi, Suriye meselesinde olduğunun aksine Yemen konusunda İran ile ittifak halinde değildir.

AVRUPA BİRLİĞİ

➤ Yemen konusunda tarafsız kalmaya çalışan AB, Suudi Arabistan önderliğindeki askerî operasyonu birçok defa eleştirmiştir. AB içinde ağırlığını koyan Almanya, özellikle hak ihlallerine dikkat çekerek çatışan taraflara, uluslararası hukuka riayet etmeleri çağrısında bulunmuş ve Suudi Arabistan'a olan si-

lah satışını dahi durdurmuştur. Siyasi müzakere ve çözümden yana görünen AB, BM'nin Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths'in çabalarını desteklemektedir. AB, ülkedeki mevcut insani durumun daha da kötüleşmesi için acil olarak ateşkes yapılması çağrısını sürekli yinelemektedir.

SUDAN

➤ Yemen krizinde birinci derecede olmasa da krizin önemli taraflarından biri de Sudan'dır. Suudi Arabistan önderliğindeki Arap Koalisyonu'nun etkin karasal güçlerinden biri olan Sudan, daha çok askerî varlığı ile bölgede kendisinden söz ettirmektedir. Binlerce Sudanlı asker Yemen'de savaş-

masının hem uluslararası kamuoyunda hem de Sudan'ın iç kamuoyunda ciddi etkileri vardır. Hartum yönetimi, geçmişte İran ile olan iyi ilişkilerine rağmen, 2015 yılında İran destekli Husilere karşı kurulan Arap Koalisyonu'na katılarak Cumhurbaşkanı Hadi'yi desteklemeye başlamıştır.

UMMAN

➤ Umman, Arap Koalisyonu'nun askerî operasyonlarına katılmayan tek Körfez ülkesidir. İran ile iyi ilişkilere sahip olduğu için Umman'ın Yemen krizindeki pozisyonu bir hayli kritiktir. Umman yönetimi baştan beri taraflar arasında arabulucu rolünde olmaya çalışmış ve hem Husi liderleri hem de Salih yönetimini ağırlayıp anlaşmazlıklara siyasi çözüm bulunması için çaba göstermiştir. Umman ayrıca, San'a'dan kalkan uçaklar için hava sahasını kapatmayarak Husiler açısından hayatî önemde bir destek sağlaması yanı-

sıra Yemenlilere transit vize vererek üçüncü ülkelere geçişlerde önemli bir kapı vazifesi görmektedir. Umman'ın bu ortada duran pozisyonu özellikle Suudi Arabistan'ın tepkisine sebep olmaktadır. 2015 yılında San'a'daki büyükelçiliğinin bombalanması ciddi bir krize yol açsa da Umman, İran'la olan iyi ilişkilerini korumuştur. Umman ayrıca sınırlarına yakın Yemenli kabilelerle de iyi ve yakın ilişkilere sahiptir. Umman açısından Yemen savaşındaki öncelikli konunun el-Kaide tehlikesinin önlenmesi olduğu anlaşılmaktadır.

TÜRKİYE

➤ Yemen ile tarihî ve toplumsal ilişkilere sahip olan Türkiye, Arap Baharı süreciyle birlikte Yemen'de de başlayan özgürlük taleplerini des-

teklemiştir. Ancak Yemen'deki sürecin krize dönüşmesi üzerine Türkiye, KİK tarafından başlatılan çözüm çabalarını desteklemiştir. Hadi

hükümetini meşru hükümet olarak tanıyan Türkiye, 2014 yılında Husilerin yaptığı darbeye karşı çıkmıştır. Arap Koalisyonu'nun askerî operasyonlarına açıkça destek verme-

yen Türkiye, ülkede özellikle gidererek tırmanan insani krize odaklanmış durumdadır. Türkiye, biri Aden ilinde diğeri de Taiz'de olmak üzere Yemen'e 50 yataklı iki set sahara hastanesi hibe etmiştir. Siyasal anlamda Türkiye, Yemen'deki meşru hükümetin yanında olmakla birlikte çatışmalarda taraf olmamaya özen göstermektedir. Öte yandan 2018'in son çeyreğinde, Türkiye'deki STK'ların öncülüğünde Yemen'deki insani duruma dikkat çekmek amacıyla büyük bir kampanya başlatılmıştır. Medya ve halkın da yoğun desteği ile sürdürülen kampanya sayesinde hem Yemen'deki duruma dair duyarlılık artmış hem de büyük bir yıkım ve yokluk yaşayan halka gıda, sağlık ve temizlik malzemeleri gibi yardımlar ulaştırılmıştır.

YEMEN'DE İNSANİ DURUM

Yemen'deki krizde geride kalan sekiz yılın sonunda, ülkeye yönelik Suudi Arabistan öncülüğünde dört yıldır sürdürülen askerî operasyonlar ve İran'ın müdahalesi, Yemen'de insani anlamda ciddi bir krize sebep olmuş ve ülkeyi her açıdan büyük bir yıkıma uğratmıştır. 29 milyonluk nüfusun yaklaşık 22 milyonunun insani yardıma muhtaç hale geldiği Yemen'de halkın %75'i gıda başta olmak üzere sağlık ve temizlik gibi temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamaktadır. Yardıma muhtaç insanların yarısından fazlasını, yani 11,3 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. Yemen'de 16 milyon kişinin temiz suya ve sanitasyona erişimi bulunmamaktadır.²⁸

Ülkede artan yoksulluk ve açlığın yakın gelecekte büyük bir insani felakete dönüşmesinden endişe edilmektedir. BM'nin verdiği bilgilere göre Ye-

men'de hâlihazırda koleradan ölenlerin sayısı 2.200'dür, etkilenen sayısının da şimdiden yarım milyona yaklaştığı bildirilmektedir.

Krizin iç savaşa dönüştüğü 2014 yılından bu yana Yemen'de 14.718 kişinin çatışmalara bağlı sebeplerden öldüğü tahmin edilmektedir. Savaşın dolaylı yaralananların sayısının 88.000'i aştığı, 70.000 kişinin ise kayıp olarak kayıtlara geçtiği de gelen bilgiler arasındadır. Kriz boyunca yaşanan çatışmalarda kamu binaları, altyapı tesisleri, okullar, sağlık binaları, kısacası ülkedeki belli başlı tüm yapılar zarar görmüştür.

Sağlık sisteminin büyük zarar gördüğü ülkede hâlihazırda 16,4 milyon insan yeterli sağlık hizmetine erişememektedir. Sağlık tesislerinin yarısından fazlası çatışmalar sebebiyle kullanılamaz haldedir. Çatışmalar

esnasında 274 sağlık tesisinin hasar gördüğü ülkede sağlık tesislerinin ancak %45'i faaldır. Ayrıca 1.600 okulun kullanılamaz hale geldiği Yemen'de 2 milyon çocuk eğitim alamamaktadır.

Yemen'de insani krizle ilgili önemli sorunlardan biri de yardım kuruluşlarının çatışmalardan dolayı ihtiyaç içindeki insanlara ulaşmada yaşadığı zorluklardır. Ülke farklı gruplar arasında hâkimiyet alanlarına bölündüğünden yardıma muhtaç sivilere ulaşmak için söz konusu grupların ikna edilmesi gerekmektedir.

Çatışmalarda evlerin yanı sıra 917 cami, 147 üniversite binası, 271 turistik tesis, 112 spor tesisi, 36 medya binası ve 2.960 tarım alanı zarar görmüştür. Ülkede tahminen 4,5 milyon insanın acil barınma ihtiyacı bulunmaktadır.

Devam eden savaştan dolayı yaklaşık 3,4 milyon Yemenli evlerinden edilerek mülteci konumuna düşmüştür. Yemen'de mültecilerin sayısında ki artışa paralel olarak insan ticareti ve benzeri başka sorunlar da ortaya çıkmıştır. Sadece Yemenliler değil, ülkede başta Somali ve Etiyopya'dan olmak üzere başka ülkelere gelen 97.000 mülteci bulun-

maktadır. Bu insanlar burada adeta kapana kısılmış durumdadır. Yemen, zengin Körfez ülkelerine ulaşım için bir geçiş noktası olduğundan ülkede çok sayıda Afrikalı mülteci vardır.²⁹

Yemen'de en temel insan hakları ihlallerinin başında küçük çocukların savaştırılması gelmektedir. Özellikle Husi militanların saflarında birçok çocuğun cephe hattında kullanıldığı tespit edilmiştir. 14 yaşından küçüklerin cephede kullanılma oranı %43'tür. Ülkede gençler arasındaki işsizlik oranının %60 ile %80 arasında olduğu belirtilmektedir. Yemen'de 5-17 yaş arası çocukların çeşitli günlük işlerde çalıştırıldığı, üstelik eğitim imkânlarının kötü olduğu ülkede çocukların iyi ve kaliteli bir eğitim almasının da mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu gibi veriler aslında Yemen'in uzun vadedeki pozisyonu ile ilgili de fikir vericidir. Çocukların okula gidemediği ve silahla büyüdüğü bir neslin varlığı, Yemen'in geleceği için karamsar bir tablo ortaya koymaktadır.

Yemen'deki mevcut durumun ülkenin ekonomik, toplumsal ve demografik yapısını önümüzdeki dönemde de ciddi anlamda olumsuz etkileyeceğini tahmin etmek zor değildir.

29 milyonluk nüfusun yaklaşık 22 milyonunun insani yardıma muhtaç hale geldiği Yemen'de halkın %75'i gıda başta olmak üzere sağlık ve temizlik gibi temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamaktadır.

SONUÇ

Osmanlı sonrası tüm Ortadoğu toplumlarının yaşadığı siyasal ve toplumsal travmaları bir şekilde yaşayan Yemen, son yüzyıldır çok sayıda iç savaşa sahne olmuştur. Zengin petrol ülkeleri ile çevrili olduğu halde ekonomik anlamda en fakir İslam ülkeleri arasında yer alan Yemen'de, kurulduğu günden bu yana istikrarlı bir yapı inşa edilememiştir.

Yemen'in içinde bulunduğu çatışma hali ve insani kriz aslında ülkedeki sorunların sebebi değil sonucudur. Onlarca yıldır yaşanan istik-

rarsızlık, büyük oranda, ülkede merkezî güçlü bir devlet yapısının kurulamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ise; kuruluş yıllarına dayanan kuzey-güney ihtilafı, birbirine rakip aşiretlerden oluşan toplumsal ilişkiler ağı, mezhebî anlaşmazlıklar, tarihsel ön yargılar, günlük siyasal çekişmeler, cehalet ve taassup gibi sebeplere dayanmaktadır.

Kendi içindeki istikrarsızlık potansiyeline ilave olarak Yemen'in coğrafi anlamda sahip olduğu stratejik konumu da ülkedeki gerilimi besle-

yen önemli unsurlardan biridir. Uluslararası ticaret rotalarının en önemli geçiş hattında bulunan Yemen’de bölgesel ve uluslararası güçlerin türlü aktörler eliyle ülke siyasetine müdahale etmesi, iç barışı engelleyen bir işleve sahiptir. Başta İran, Suudi Arabistan, ABD, BAE ve Mısır olmak üzere birçok ülke, öteden beri Yemen’deki krizin başlıca kışkırtıcı aktörleri olmuştur.

2011 yılından itibaren demokrasi talepleri ile başlayan Arap Baharı süreci, Yemen’de tarihsel çatışmaları ve iddiaları tekrar alevlendirerek ciddi toplumsal kırılmalara yol açmıştır. Bölgesel ve uluslararası aktörlerin müdahalesi ile birlikte ülkedeki olayların bir iç savaşa dönüşmesi, bugün yaşanan siyasi kaos ve insani krizi ortaya çıkarmıştır.

Yemen bugün zihinsel bölünmüşlüğü yanı sıra topraksal olarak da bölünme tehdidi ile karşı karşıyadır. Üniter devlet anlayışının zayıf olduğu toplumda, 1990 öncesi duruma

dönme olasılığı yüksek görünmektedir. Gerek kuzeyde gerekse güneydeki gruplarda birlik fikri giderek azalırken, ayrılıkçı seslerin yükseldiği bir dönem yaşanmaktadır. Bir tür kantonlaşma veya mezhebî ve etnik devletçiklerin ortaya çıkması, ülke halkını çok daha büyük bir çöküşe sürükleyecektir.

Mevcut siyasi ve toplumsal krizi aşabilmek için öncelikle Yemen halkının kendi geleceğini belirleme konusunda inisiyatifi ele alarak uluslararası ve bölgesel güçlerin hegemonya heveslerine karşı toplumsal bir mutabakat ve uzlaşma sağlaması zorunludur. Sahip olduğu potansiyeli bir çatışma değil, zenginlik unsuruna dönüştürmek için Yemen’deki siyaset yapıcılarının tüm etnik ve mezhebî unsurları kuşatacak bir yapıyı inşası önemlidir. Bunun için de kuşatıcı bir anayasa öncelikler arasında gelmektedir. Ancak çatışmalar devam ettiği sürece böyle bir yumuşama mümkün olamayacağı için de ilk olarak tarafları bir masa etrafında buluşturacak bir barış sürecinin hızla hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Yemen’deki çatışmalarda doğrudan rolü bulunmayan üçüncü bir İslam ülkesinin inisiyatifinde, ya İİT çatısı altında ya da bağımsız bir girişim aracılığıyla barış görüşmelerinin başlatılması, ülkede birliğin sağlanması için ilk adımı oluşturacaktır. Yemen, yaşadığı yıkımı gerek insan potansiyeli gerekse stratejik konumu sayesinde hızla tamir edebilecek kabiliyete sahiptir. Ancak bunun için Yemenliler arasındaki diyalogu ve müzakereleri başlatacak kolaylaştırıcı bir mekanizmanın çalıştırılması gerekmektedir. Kısacası, ülkede savaşın bir an önce sonlandırılması ve toplumsal barışın tesis edilmesi, sadece diyalog kanalları ile mümkündür. Uzun vadede ise Yemen’in istikrarlı bir yapıya kavuşması için özellikle tarım, enerji ve denizcilik gibi alanlarda kalkınma projelerine önem verilmesi, ülkenin toparlanıp refaha kavuşmasında belirleyici olacaktır.

SONNOTLAR

- ¹ <http://ordaf.org/ortadogunun-petrol-tran-sit-gecis-noktalar/>
- ² <http://www.omanobserver.om/xi-says-a-rab-countries-key-partners-in-belt-road-i-nitiative/>
- ³ <http://ordaf.org/kurulus-asamasindan-cika-mayan-yemende-savas/>
- ⁴ Najwa Adra, "Tribal Mediation in Yemen and Its Implications to Development", Austrian Academy of Sciences, *AAS Working Papers in Social Anthropology*, Vol. 19, Wien, 2011.
- ⁵ Nadwa al-Dawsari, "Foe Not Friend Yeme-ni Tribes and Al-Qaida in Arabian Peninsu-la", POMED, Şubat, 2018, https://pomed.org/wp-content/uploads/2018/02/Dawsa-ri_FINAL_180201.pdf
- ⁶ al-Dawsari, "Foe Not Friend Yemeni...", s. 15.
- ⁷ al-Dawsari, "Foe Not Friend Yemeni..."
- ⁸ http://sclr.stabilisationunit.gov.uk/attach-ments/article/523/Tribes%20and%20Tri-balism%20in%20Yemen%20-%20work-shop%20report_FCO%20and%20Stabili-sation%20Unit_2012.pdf
- ⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=8YyM-Y-8HMK>
- ¹⁰ http://insamer.com/tr/yemende-olum-ka-lim-savasi-hudeyde-limani-mucadele-si-_1564.html
- ¹¹ <http://www.aljazeera.net/news/arabi-c/2018/6/20/%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%AA%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%A9%D9%85%D8%AF%D9%8A%D9%86%D8%A9%D9%85%D8%B4%D9%84%D9%88%D9%84%D8%A9%D9%88%D8%AA%D8%B6%D8%A7%D8%B1%D8%A8%D8%A8%D8%B4%D8%A3%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B7%D8%A7%D8%B1>
- ¹² <http://carnegie-mec.org/diwan/60627>
- ¹³ Güney Geçici Meclisi internet sitesi: <http://stcaden.com/>
- ¹⁴ <https://www.arabstoday.net/37/070244-%D8%AA%D8%AF%D8%B4%D9%8A%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%A6%D8%AA%D9%84%D8%A7%D9%81-%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%B7%D9%86%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D9%86%D9%88%D8%A8%D9%8A-%D8%A3%D9%88%D8%AC%D9%81%D9%8A-%D8%AD%D8%B6%D8%B1%D9%85%D9%88%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%86%D9%8A%D8%A9>
- ¹⁵ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/yemen-de-iran-suud-savasi>
- ¹⁶ <http://fikercenter.com/political-analysis/the-houthis-the-military-power-and-sources-of-support>
- ¹⁷ <http://ordaf.org/kurulus-asamasindan-cika-mayan-yemende-savas/>
- ¹⁸ <http://carnegie-mec.org/diwan/59560>
- ¹⁹ http://insamer.com/tr/yemende-mezhebi-de-gil-siyasi-bir-savas-var_508.html
- ²⁰ https://carnegieendowment.org/files/yeme-ni_congragation_reform.pdf
- ²¹ Laurent Bonnefoy, "Selefism in Yemen", *Transnationalism and Religious Identity*, C. Hurst & Co, UK, 2011.
- ²² Bonnefoy, "Selefism in Yemen".
- ²³ Charles Schmitz, Robert D. Burrowes, *Historical Dictionary of Yemen*, Rowman Litt-lfield, London.
- ²⁴ https://www.iss.europa.eu/sites/default/fi-les/EUISSFiles/Brief_9_Yemen.pdf
- ²⁵ <http://www.26sepnews.net/>
- ²⁶ <http://fikercenter.com/political-analysis/the-houthis-the-military-power-and-sources-of-support>
- ²⁷ Schmitz, Burrowes, 2018, s. 86.
- ²⁸ <https://news.un.org/en/stor-y/2017/12/640802-after-1000-days-conf-lict-yemen-sliding-deepening-catastroph-he-un-agencies-warn>
- ²⁹ https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/fi-les/resources/yemen_humanitarian_nee-ds_overview_hno_2018_20171204_0.pdf

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Arap Baharı süreci ile birlikte Yemen’de ortaya çıkan özgürleşme iradesi, ülkeyi kısa zamanda çeşitli grupların ve yabancı devletlerin mücadele alanı haline dönüştürmüştür. Bu rapor Yemen’deki mevcut siyasi ve insani krizin anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmada bir yandan ülkede mevcut siyasi ve askerî durum ele alınırken diğer yandan da söz konusu savaşın sosyopolitik sebeplerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda da Yemen’de cereyan eden krizin yerel dinamiklerden bölgesel ve küresel güçlere kadar bütün boyutları incelenmeye çalışılmıştır.

www.insamer.com

info@insamer.com

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

